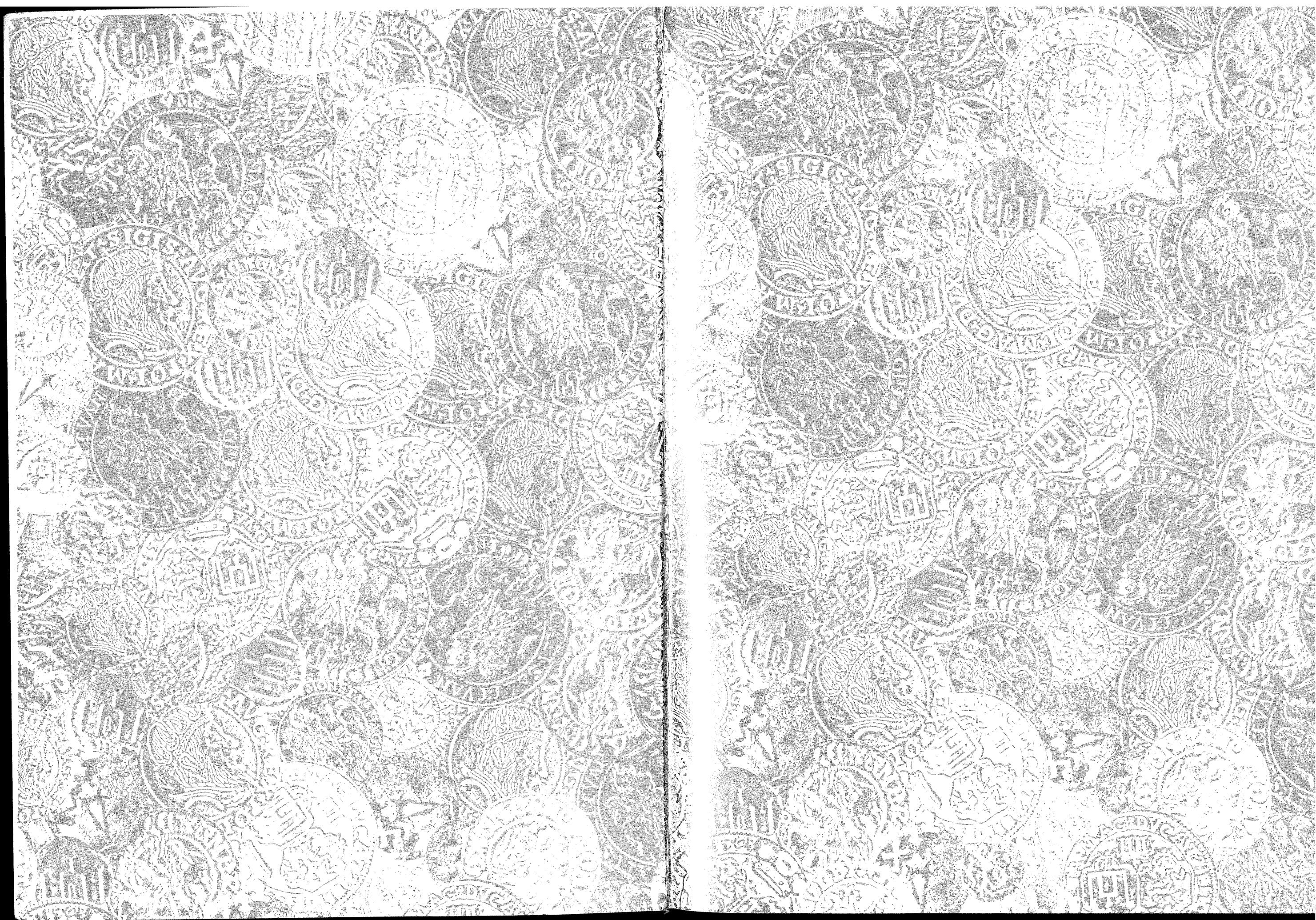


Stasys Sajauskas Domininkas Kaubrys

LIETUVOS
DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS
NUMIZMATIKA





Stasys Sajauskas
Domininkas Kaubrys

LIETUVOS
DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS
NUMIZMATIKA



ŽALTVYKSLĖ
VILNIUS, 1993

UDK 737(474.5)
Sa 79

Skiriame

**STASIUI GIRĖNUI ir STEPONUI DARIUI,
prieš 60 metų Lietuvos garbei
įveikusiems Atlantą**

© S. Sajauskas, D. Kaubrys 1993

TURINYS

SANTRUMPOS	5
PRATARMĖ	7
SIDABRO LYDINIAI (KAPOS) - SENIAUSI LIETUVIŠKI PINIGAI	10
LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS PIRMOSIOS MONETOS	18
LIETUVOS DIDŽIOJO KUNIGAİKŠČIO ALEKSANDRO JOGAILAIČIO MONETOS	55
ŽYGMANTO SENOJO MONETŲ SISTEMA	62
ŽYGMANTO AUGUSTO MONETŲ ĮVAIROVĖ	102
STEPONO BATORO PINIGŲ REFORMA	175
ŽYGMANTO VAZOS VALDYMO LAIKOTARPIO NUMIZMATINĖ CHARAKTERISTIKA	217
EKONOMIKOS CHAOSAS VALDANT JONUI KAZIMIERUI	350
PASKUTINIEJI BANDYMAI KALDINTI LIETUVIŠKAS MONETAS	408
LITERATŪRA	431
REZIUMĖ (anglų k.)	449
REZIUMĖ (rusų k.)	452

SANTRUMPOS

a - LITERATŪROS

- ATL - Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje. Vilnius
ANMCK - Archeologinės ir numizmatinės medžiagos komplektavimas ir konservavimas. Vilnius
AW - Ateneum Wileńskie. Wilno
BB - Berliner Blätter für Münz, Siegel - u. Wappenkunde. Berlin
BBKT - Biržulio baseino kompleksinių tyrinėjimų dešimtmetis. Vilnius
BM - Blätter für Münzfreunde. Leipzig
BN - Biuletyn numizmatyczny Towarzystwa Numizmatycznego. Warszawa
KB - Kultūros barai. Vilnius
KT - Kauno tiesa. Kaunas
LA - Lietuvos archeologija. Vilnius
LAMMD - Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Vilnius
LE - Lietuvių enciklopedija. South Boston
LIID - Lietuvos TSR MA Istorijos instituto darbai. Vilnius
LIM - Lietuvos istorijos metraštis. Vilnius
LM - Literatūra ir menas. Vilnius
LMAD'A - Lietuvos TSR MA darbai, A serija. Vilnius
MG - Mokslas ir gyvenimas. Vilnius
MP - Muziejai ir paminklai. Vilnius
NR - Naujoji Romuva. Kaunas
NZ - Numismatische Zeitschrift. Wien
PP - Przegląd powszechny. Kraków
PSB - Polski słownik biograficzny
TLE - Tarybų Lietuvos enciklopedija. Vilnius
WN - Wiadomości numizmatyczne. Warszawa
WNA - Wiadomości numizmatyczne - archeologiczne. Kraków
ZN - Zapiski numizmatyczny. Lwów
ZZ - Złotnik i zegarmistrz. Warszawa
КСИМК - Краткие сообщения Института истории материальной культуры АН СССР. Москва
НС - Нумизматика и сфрагистика. Киев
НЭ - Нумизматика и эпиграфика. Москва
СА - Советская археология. Москва
ТГЭ - Труды Государственного Эрмитажа. Ленинград
ТМП - Труды музея палеографии. Ленинград

b - MUZIEJŲ IR RINKINIŲ

- A. R. - Aleksandro Račkaus kolekcijos fotokopijos
BBM - Berlyno Bode muziejus (Vokietija)
BM - Britų muziejus (Anglija, Londonas)
ČDM - M. K. Čiurlionio dailės muziejus (Kaunas)
DMRG - Drezdeno meno rinkinių galerija (Vokietija)
GPM - Gotos pilies muziejus (Vokietija)
IEM - Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejus (Vilnius)
K - privati kolekcija
KNM - Krokuvos nacionalinis muziejus (Lenkija)

KoNM - Kopenhagos nacionalinis muziejus (Danija)
 MMK - Miuncheno monetų kabinetas (Vokietija)
 PNM - Poznanės nacionalinis muziejus (Lenkija)
 SKMK - Stokholmo karališkasis monetų kabinetas (Švedija)
 ŠAM - Šiaulių "Aušros" istorijos ir etnografijos muziejus
 VE - Valstybinis Ermitažas (Nepriklausomų Valstybių Sandrauga, Sankt Peterburgas)
 VMIM - Vienos meno istorijos muziejus (Austrija)
 VNM - Varšuvos nacionalinis muziejus (Lenkija)

c - KITOS

A - aversas
 a. - amžius
 d. - diena
 den. - denaras
 duk. - dukatas
 flor. - florinas
 g - gramas
 got. - gotiškas
 gr. - grašis
 Inf. š. - informacijos šaltinis
 kg - kilogramas
 LDK - Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė
 lenk. - lenkiškai
 lent. - lentelė
 liet. - lietuviškai
 lot. - lotyniškai
 M - mastelis
 M2:1 - du kartus padidintas mastelis
 m. - metai
 mėn. - mėnuo
 mm - milimetrai
 Nr. - numeris
 ort. - ortas
 P.; p. - puslapis
 pav. - paveikslas
 Pk - praba (karatinė)
 Pl - praba (lotinė)
 Pm - praba (metrinė)
 pr. - pradžia
 R - reversas
 Rn - returnas
 rus. - rusiškai
 šil. - šilingas
 T - tomas
 tal. - taleris
 t. b. - turėtų būti
 vid. - vidutinis(ė)
 vok. - vokiškai
 žr. - žiūrėti
 % - procentai

PRATARMĖ

Numizmatika - istorijos mokslo šaka, kurios pagrindinis tyrimo objektas yra monetos. Tyrinėdami jas, sužinome apie matų sistemą, krašto ekonomiką, prekybinius ryšius ir kelius. Monetų lobių ir paskirų monetų radimviečių arealas liudija apie geografinių sričių valstybių ekonominį vieningumą. Monetų tipų ir variantų rašumas arba sumažėjimas, monetų kokybė (praba), masė, jų perkalmimai (kontrasignavimai), tikrosios ir sąlyginės (priverstinės) vertės monetų kaldinimas teikia žinių apie valstybės vidaus politinę padėtį, suverenitetą, ekonominę galią. Iš monetų legendų (rašų) turinio, rašto, šrito, datų ir pan. galima spręsti apie valstybiniuose raštuose dominavusias kalbas, politines ir ideologines sroves, valdovų pretenzijas į svetimas žemes, raštingumo lygį šalyje, kalyklų ir valdovų veiklos laikotarpius ir kitką.

Moneta, kaip amatininkų dirbinys, daug ką pasako apie metalurgiją (kalimo, liejimo techniką, monetų spaudų gamybą). Kita vertus, ji yra dailės kūrinys, teikias informaciją apie istorines asmenybes, heraldiką, valstybinę religiją, drabužių madas ir pan. Lyginant ir moksliai aralyzuojant monetų legendas bei piešinius įmanoma nustatyti, kiek sunaudota spaudų to paties tipo monetoms kaldinti, taigi galima įvertinti pinigų emisijos apimtį.

Dėl teikiamos informacijos gausumo numizmatika svarbi daugeliui mokslo sričių - istorijai, archeologijai, heraldikai, epigrafikai, menotyrai, ekonomikai, metalų technologijai. Tyrinėtojams būtinas tikslus "numizmatinis kalendorius", kuriuo galėtų būti išsamus monetų katalogas. Deja, turime tik XIX a. lenkų numizmatų K. W. Stęrzyńskio - Bandtkio, I. Zagórskio, C. E. Hutten - Czapskio ir J. Tiškevičiaus lietuviškų monetų katalogus. Iš jų tik J. Tiškevičiaus katalogas (*J. Tyszkiewicz. Skorowidz monet litewskich. Warszawa, 1875.*) skirtas išimtinai lietuvių numizmatikai. Jame apibūdinti ir chronologiškai išdėstyti pagrindiniai monetų tipai, tačiau nepateikti legendų atmainų variantai. Kitų autorių kataloguose lietuviškos monetos sumišę su daug gausesnėmis lenkiškomis monetomis. Tai trukdo išryškinti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) pinigų sistemos specifiką, parodyti, kad LDK net ir po 1569 m. Liublino unijos ilgai išliko ekonomiškai ir politiškai nepriklausoma.

Kita vertus, tik C. E. Hutten - Czapskis savo kapitaliniame veikalė (*Hutten - Czapski C. E. Catalogue de la collection des medailles et monnaies polonaises. St. Petersbourg - Cracovie, 1871 - 1916.*) ryžosi fiksuoti monetų tipus ir jų legendų atmainas taip, kad būtų galima nustatyti tam tikrų monetų emisijų apimtį. Tačiau ir šis katalogas turi daug trūkumų. Nors C. E. Hutten - Czapskio kolekcija buvo gausiausias iš privačių lenkiškų ir lietuviškų monetų rinkinių (šiandien jis saugomas Krokuvos nacionaliniame muziejuje ir sudaro šio muziejaus Numizmatikos kabineto Lenkijos ir Lietuvos monetų rinkinio pagrindą), jos katalogas nėra visų tuo metu žinomų monetų išsamus sąvadas. Katalogas buvo leidžiamas ilgus 45 metus ir, gausėjant autoriaus kolekcijai, vis papildomas. Dėl to monetos liko nesusistemintos, išsibarstę visuose 5 tomuose, ir lietuviškų monetų tyrinėtojams jame sunku orientuotis.

Vėlesni lenkiškų, taip pat ir lietuviškų monetų katalogų sudarinėtojai (M. Gumowski, J. A. Szwagrzykas, E. Kopickis ir kt.) neįstengė papildyti C. E. Hutten - Czapskio katalogą, pasitenkino jame pateiktų monetų pagrindinių tipų perpiešimu, todėl jų veikalai rimtesnei mokslinei analizei mažai naudingi, o E. Hutten - Czapskio katalogas (1957 m. Grace, Austrijoje, išleistas fotografuotinis leidimas) tebėra išsamiausias bei tiksliausias lenkiškų ir lietuviškų monetų katalogas.

Sudarydami LDK monetų katalogą, daugiausia naudojome C. E. Hutten - Czapskio ir J. Tiškevičiaus katalogais. Remdamiesi daugiau kaip šimtmečio lietuvių numizmatikos atradimais, juose pateiktą informaciją iš esmės papildėme, monetas suklasifikavome pagal kunigaikščius, nominalus, tipus, kalyklas, legendas ir jų atmainas. Taip pat rašome apie LDK Žemės išdininkus, prižiūrėjusius kalyklas, apie pačius kalyklas, jų laikytojus ar valdytojus, pinigus, monetų heraldiką, metrologiją. Tai galėjome padaryti, peržiūrėję visą pagrindinę literatūrą, M. K. Čiurlionio dailės muziejaus*, Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejaus fondus, žinomo JAV kolekcininko Aleksandro Račkaus rinkinio** fotokopijas bei reikšmingesnius privačius rinkinius. Ypač daug informacijos (fotokopijų) gavome iš Krokuvos nacionalinio muziejaus fondų. Pirmųjų LDK monetų bei lietuviškų sidabro lydinių (kąpų) tyrinėjimas neįsivaizduojamas be žymaus

* M. K. Čiurlionio dailės muziejaus kolekcijoje Kaune yra 30 lobių, 11 700 lietuviškų monetų (žr. Rutkauskienė V. Kauno Valstybinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus monetų rinkiniai // Muziejai ir jų kolekcijos. Vilnius, 1987. P. 42 - 44).

** 1935 m. Aleksandras Račkus savo rinkinį padovanojo Lietuvos švietimo ministerijai. 1936 m. jis buvo perduotas Vytauto Didžiojo kultūros muziejui (dabar M. K. Čiurlionio dailės muziejus Kaune).

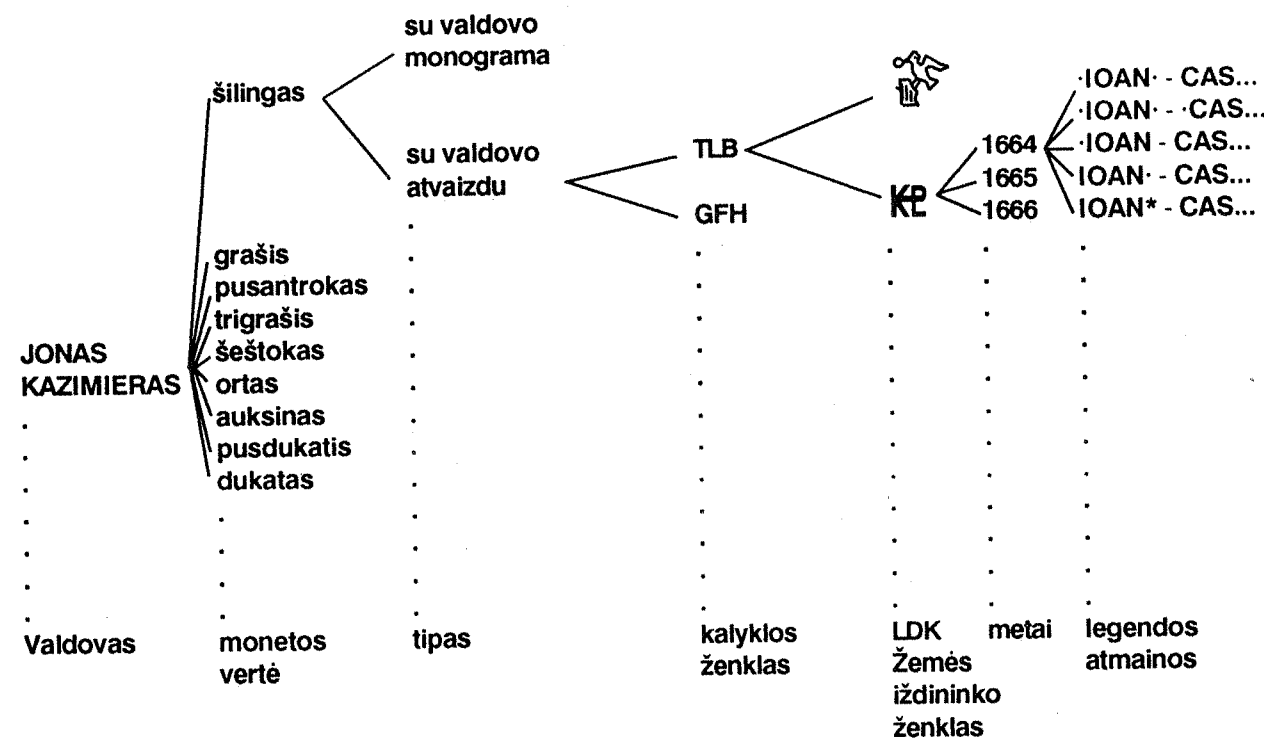
muziejininko Povilo Karazijos veikalų (*Karazija P. Aluonos Šklėrių ir Krūminių monetų lobiai. // Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus metraštis. Kaunas, 1941; Karazija P. Vilniaus lobis. Vilnius, 1930.*). Rėmėmės ir LDK numizmatikai nusipelnusio lenkų mokslininko M. Gumowskio surinktais duomenimis, ypač metrologiniais.

Pažymėtini lietuviškų pinigų tyrinėtojų G. Fiodorovo, A. Tautavičiaus, J. Kario, E. Laucevičiaus, S. Janušonio, V. Aleksiejūno pastarųjų kelių dešimtmečių darbai apie monetų lobius ir jų topografiją, monetų kalyklas ir muziejų fondus. 1980 m. Stanislovo Janušonio apginta disertacija yra išsamiausia Jono Kazimiero varinių šilingų emisijos studija.

Ši knyga apima laikotarpį nuo seniausių lietuviškų monetinių lydinių (XII a. pab. - XIV a.) iki XVIII a. pradžios, kada nustota kaldinti lietuviškas monetas. Knygoje lietuviškų

monetų periodizacija dažniausiai sutampa su Lietuvos didžiųjų kunigaikščių valdymu. Iš pradžių aptariama laikotarpio istorinė situacija, nurodomi Lietuvos didžiojo kunigaikščio valdymo metai, heraldiniai ženklai (herbai, monogramos), vartoti LDK monetose, aprašoma kalyklų veikla ir administratoriai, LDK monetose iškalti jų asmeniniai ženklai (herbai, monogramos, inicialai), spausdinamos monetų emisijų chronologinės lentelės, monetų metrologija.

LDK monetų aprašai yra svarbiausioji šios knygos dalis. Monetas suskirstytos pagal tokius požymius: valdovas (Lietuvos didysis kunigaikštis), monetos vertė (nominalas), tipas, kaldinimo metai, atmainos. 1 pav. schemiškai pavaizduota Jono Kazimiero monetų klasifikacija. Monetas nėra griežtai suskirstytos į tipus ir atmainas, nors ir stengėmės laikytis tam tikrų principų.



1 pav. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Jono Kazimiero monetų klasifikavimo schema

Monetos tipas nustatomas pagal šiuos požymius: a) monetos išvaizdą, b) kalyklos administratorių (LDK žemės išdininko, kalyklos laikytojo ar valdytojo, pinigiaus) ženklus, c) esminius legendos skirtumus (pvz., valdovo titulų). Smulkios monetų atmainos nustatomos pagal kalyklos ženklų išdėstymą, neesminius legendų skirtumus (sutrumpinimus, klaidas, legendos suskaidymą, interpunkcijas), taip pat pagal skirtingus šriftus (gotišką, renesansinį).

Knygoje aprašomos kiekvieno monetos tipo (pradedant mažiausiuju nominalu) abi monetos pusės - aversas (A) ir reversas (R), rekonstruojami legendos sutrumpinimai, spausdinamos būdingų atmainų - kartais kelių - iliustracijos. Stengdamiesi, kad informacija būtų tikslesnė ir patikimesnė, pirmenybę teikėme fotografijoms ir tik retais atvejais, kai nepavyko gauti kokybiškos fotografijos, spausdinome raštinę.

Monetos aversas nustatomas pagal šiuos vyresniškumo požymius:

1. Valdovo atvaizdas, monograma.
2. Valdovo vardas ir titulai.
3. Valdovo (Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės)

herbas.

4. Lietuvos vardas legendoje.

Nurodome kiekvieno monetos tipo kalyklą, kaldinimo laikotarpį, metalą, metrologiją (skersmenį, masę, prabą). Visos mums žinomos atmainos nurodytos lentelėse, kuriose šalia atmainos vieningo eilės numerio nurodoma literatūra ar kiti informacijos šaltiniai (muziejus, privatus rinkinys), sąlyginis retumas (Rn). Retumas nustatytas kiekvieniems monetos kaldinimo metams ir nurodomas tik retoms monetoms (R1...R8 - retos, R* - unikalias).

Kad katalogu būtų lengviau naudotis, tam tikrų atmainų legendos kartojamos tik nuo tos vietos, kur prasideda skirtumai, palyginus su prieš tai aprašyta(-omis) moneta(-omis).

Mūsų pateikiamos informacijos tikslumas priklauso nuo literatūros ir kitų informacijos šaltinių patikimumo. Patikimiausi šaltiniai - muziejų, privačių rinkinių monetos, kurias galėjome apžiūrėti. Patikimais laikome taip pat šaltinius, kuriuose spausdinamos kokybiškos neretušotos toninės fotografijos (pvz., A. Račkaus rinkinio fotografijos, P. Karazijos darbų iliustracijos, parodų, aukcionų katalogai). Mažiau patikimi rašiniai, graviūros bei monetų aprašai, kuriuose galėjo atsirasti netikslumų, apsirikimų. Prie patikimesnių priskiriame C. E. Hutten - Czapskio katalogą, kurio III ir V tomuose įdėti klaidų atitaisymai, patikslinimai. Kitais šaltiniais naudojome labai atsargiai arba visiškai nesinaudojome.

Tuo atveju, kai dėl netobulos kalimo technikos (perkalimų) ar monetos nusidėvėjimo tam tikri legendos fragmentai neįskaitomi, tačiau pagal kitus fragmentus ji priskirtina naujai atmainai, rašomas trūkstantos (abejotinos) informacijos ženklas (?).

Apie 80 % kataloge užregistruotų monetų atmainų aprašyta iš natūros, todėl dauguma aprašų tiksūs. Stengėmės, kad į katalogą nepatektų falsifikatai, juos nurodome tik pastabose.

Knygos pabaigoje pateikiamos suvestinės lentelės, komentarai, panaudotos literatūros sąrašas, taip pat papildoma literatūra apie lietuvišką numizmatiką.

Katalogo monetų lenteles autoriai sudarė kartu, knygos tekstą kūrė ir iliustracijas gamino S. Sajauskas.

Nepretenduodami į galutinį žodį lietuviškoje numizmatikoje, mes tikimės, kad šis darbas sulauks istorikų, archeologų, muziejininkų, mokytojų, studentų, kraštotyrininkų bei kolekcininkų dėmesio. Ypač naudingas jis turėtų būti kraštotyros muziejams, kuriems pagelbės susiorientuoti nuolat randamų lobių ir pavienių monetų įvairovėje, padės išsaugoti ir gausinti mūsų kultūrinį palikimą.

Tariame nuoširdų AČIŪ mus supratusiems ir mums talkinusiems bičiuliams Broniui Žaliauskui, Julii Čepėnui, M. K. Čiurlionio dailės muziejaus vyr. moksl. bendradarbei Violetai Rutkauskienei, Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejaus numizmatikos skyriaus vedėjui Vytautui Aleksiejūnui. Už naudingus patarimus ir pagalbą taip pat esame dėkingi Kauno Vytauto Didžiojo universiteto prof. Kęstučiui Pauliui Žygui, Lietuvos MA Istorijos instituto moksl. bendradarbiui Edmundui Rimšai, Varšuvos karališkosios pilies moksl. bendradarbei Annai Szczecinai bei Varšuvos nacionalinio muziejaus numizmatikos kabineto vedėjui Tomaszui Bylickiui. Norime atskirai padėkoti Krokuvos nacionalinio muziejaus numizmatikos kabineto vyr. fondų saugotojai Elžbietai Korczyński bei dr. Januszui Reymanui, padėjusiems mums susipažinti su C. E. Hutten - Czapskio kolekcija.

Būsime dėkingi, sulaukę pastabų ir žinių apie monetas, nepatekusias mūsų akiratini. Rašyti prašome S. Sajauskui adresu Varpo 10 - 9, 3028 Kaunas, Lietuva.

Autoriai

SIDABRO LYDINIAI (KĀPOS) - SENIAUSI LIETUVIŠKI PINIGAI

1845 m. Simonas Daukantas "Būde lietuvių, kalnėnų ir žemaičių" [1] išspausdino piešinį Žemaitijoje rasto lietuviškojo sidabrinio lydinio su dviem įkartom, kurį jis vadino Lietuvos grašiu, arba ilguoju grašiu. Remdamasis J. Voigtu [2] jis teigė, kad senovėje tokie lydiniai vadinti gražiais (nuo žodžio "grašis"), o jų įkartos vadintos kapomis (nuo žodžio "kapoti"), turėjusios lydinio dalijimo į smulkesnes dalis prasmę. Mokliškai suregistruoti lietuviškus sidabro lydinius pabandė A. Iljinas [3], tačiau jis jų negrupavo, nemėgino atskirti lietuviškuosius nuo įvežtinių. Išsamiau lobių radimvietes suregistravo ir lobius suklasifikavo G. Fiodorovas [4,5]. Jo darbus naujais duomenimis papildė A. Tautavičius [6]. P. Karazija [7] nepaprastai kruopščiai aprašė ir metrologiškai ištyrė didžiausią iš žinomų lietuviškų pusapvalės lazdelės formos sidabro lydinių Ribiškės (Vilniaus) lobį, rastą 1930 metais. Lobį sudarė per 400 lietuviškų sidabro lydinių, 8 Naugardo ir 18 Kijevo grivnų - iš viso apie 60 kg sidabro.

Pagal naujausią klasifikaciją [8,9], Lietuvoje randami sidabro lydiniai pagal jų amžių ir gamybos technologiją skirstomi į dvi pagrindines grupes - kaltus ir lietus lydinius. Jie dar skirstomi į keletą tipų pagal formą.

Seniausi yra kalti sidabro lydiniai, kurie skirstomi į: 1 - įvijus apyrankės formos (IX - X a.), 2 - žiedinius keturkampio skerspjūvio (XI a.), 3 - juostinius keturkampio skerspjūvio (XII a.) lydinius. Pirmųjų dviejų tipų lydinių daugiausia rasta Gotlande ir kitose Švedijos vietose, Latvijoje, Lenkijoje. Lietuvoje žinomas vos vienas 1-ojo tipo lydinys (radimvietė nežinoma), o 2-ojo tipo lydinių rasta penkiose vietovėse (vien šiaurės Lietuvoje). Vidutinė jų masė (104,9 g) artima Skandinavijos markės masės (208 g) pusei, todėl galima kalbėti apie skandinavišką šių dviejų tipų lydinių kilmę [9].

Trečiojo tipo lydinių žinomas vos vienas, iš Grauzių (Kėdainių raj.) kapinyno [6,9]. Mėniškas ir taisyklingas ornamentas ant viso išorinio paviršiaus bei šiek tiek susiaurinti galai liudyta, kad 3-ojo tipo kaltiniai lydiniai, kaip ir 1-ojo tipo lydiniai, visų pirma yra papuošalai (apyrankės), o ne pinigai (panašių apyrankių gausiai randama Švedijoje [10]). Žinoma, kaip vertingas tauraus metalo - sidabro dirbinys, jis galėjo, kaip teigiama [8], būti mainų objektas, t. y. atlikti pinigų funkciją, bet vargu ar jo masė, taigi ir vertė, buvo tiksliai nustatytos. Tikrąją dirbinio vertę lėmė ne tik sidabro masė ir praba, bet ir dirbinio (apyrankės) tobulumas, puošnumas.

Daug daugiau Lietuvoje randama lietuviškų sidabro

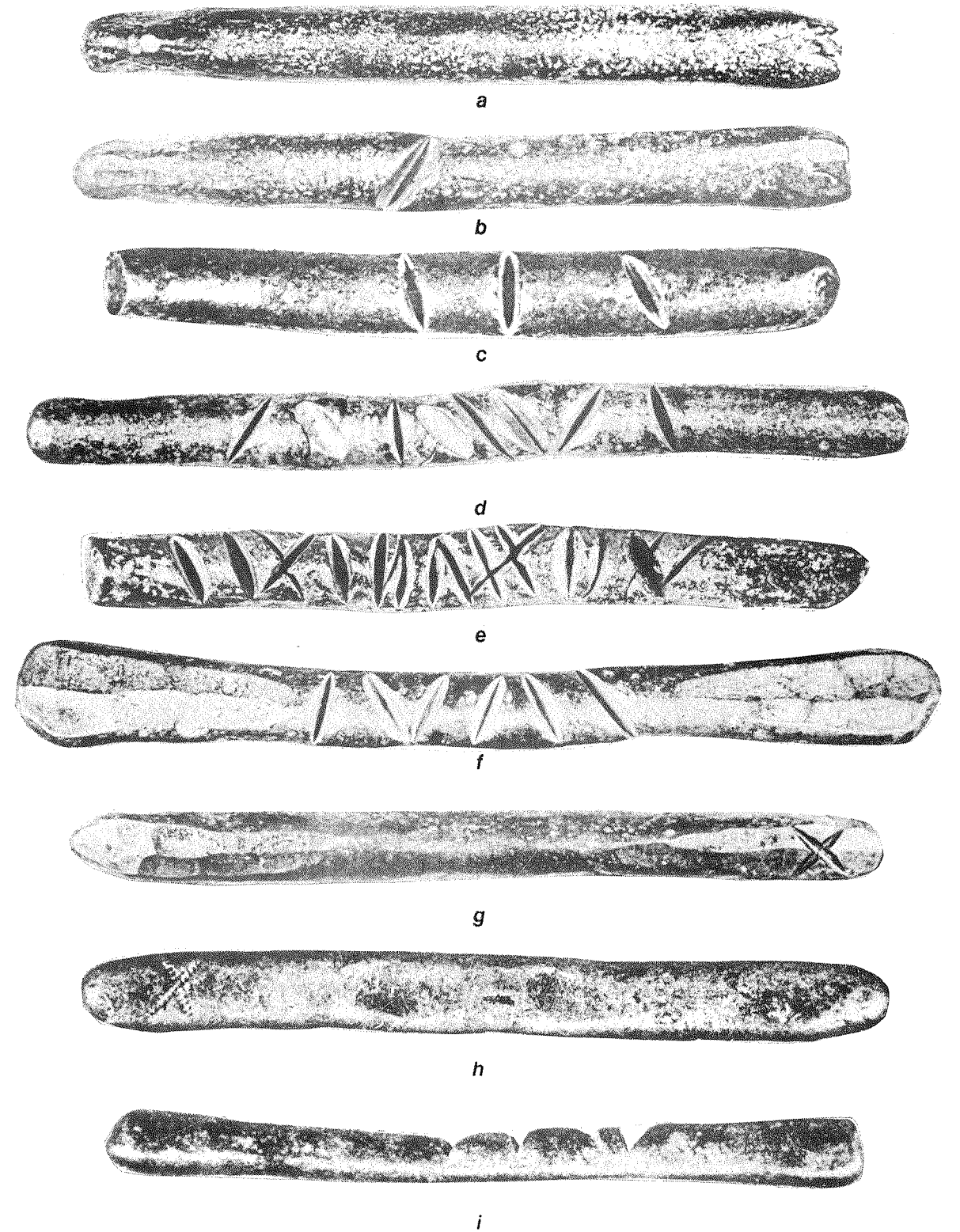
lydinių, kurie pagal formą ir masę skirstomi į: 1 - archajiškus nevienodos masės ir netaisyklingos lazdelės formos lydinius, 2 - lietuviškuosius pusapvalės lazdelės formos lydinius (mažąsias kapas), 3 - lietuviškuosius tribriaunius lydinius (didžiąsias kapas), 4 - Naugardo lazdelės formos lydinius (grivnas), 5 - Naugardo tribriaunius lydinius (rublius, poltinas), 6 - Kijevo rombo formos grivnas, 7 - Černihovo grivnas.

Lietuvoje rastas vos vienas pirmojo tipo lietus sidabro lydinys - Grauzių kapinyne [9]. Jis yra skandinaviškos kilmės, tikriausiai į Lietuvą patekęs per Latviją, seniausiu prekybos keliu, vedusiu į Livoniją Rygos įlankos link [6]. Skandinavijos kraštuose šie lydiniai buvo vartojami vikingų viešpatavimo laikais, X a. pab. - XII a. pradžioje.

Teigiama [9], kad vietiniai lietuviškieji sidabro lydiniai atsirado, taigi ir vietinės piniginės sistema susidarė tik apie XII a. antrąją pusę, kai nusistovėjo sidabro lydinių masė ir forma - pusapvalės lazdelės (2 pav.). Šie lydiniai mokslinėje literatūroje vadinami labai įvairiai: lietuviškaisiais ilgaisiais (pinigais) [1], lietuviškosiomis kapomis [7], lietuviškaisiais monetiniais lydiniais [7], lietuviškosiomis grivnomis [3,5,11,12], lietuviškaisiais rubliais [5,13], lietuviškaisiais luitais [12], muštiniais [13,14]. Rašytinių šaltinių apie tai, kaip lietuviai juos senovėje vadinę, nėra. Vargu ar tikslinga juos vadinti slaviskai "grivna", tuo labiau, kaip J. Karys, versti šį žodį į "kartis" [17]. S. Daukantas teigia [13], jog didesnius sidabro luitus ar jų dalis lietuviai vadinę muštiniais, tačiau pagal prasmę tai būtų teisinga tik kaltiems, t. y. muštiems, bet ne lietiems lydiniais. Todėl manytume, kad tikslingiausia būtų juos vadinti lietuviškosiomis kapomis (iš žodžio "kapoti", nusakančio joms būdingų įkartų darymo būdą), skiriant mažąją (pusapvalės lazdelės formos) lietuviškąją kapą ir didžiąją (tribriaunę) lietuviškąją kapą.

Terminas "kapa" autentiškiausias ir galėjęs būti senovėje vartojamas monetiniams sidabro lydiniais vadinti, nes vėliau aptinkame plačiai paplitusį terminą "kapa grašių", taikomą nusakyti tam tikram grašių kiekiui (60, vėliau 100 grašių) [18,19]. Pasižvalgykime po slaviskus kraštus. Antai Naugarde rastuose XIII a. įrašuose beržo žievėje minimas "rublj" (iš rusiško "rubitj" - kirsti, kapoti) [12]. Matyt, kalbama apie Naugardo sidabro lydinius. Vėliau, jiems išnykus, terminas "rublj" išliko, tiesa, kita, kiekybine prasme. "Rublj serebrom" (liet. rublis sidabru) XVI - XVIII a. reiškė 200 dengų arba 100 kapeikų [12].

Kita vertus, teigiama [20], kad jau XIII a. LDK buvo skaičiuojama kapomis ir kad vienas monetinis sidabro



M1:1

2 pav. Lietuviškieji pusapvalės lazdelės formos sidabro lydiniai - lietuviškos mažosios kapos (Ribiškė)

lydinys (masė apie 108 g) buvęs lygus 1 kapai arba 60 nogatų (1 nogata lygi 1,8 g).

Kapos, be abejonės, lietuviški pinigai, tai byloja jų paplitimas (3 pav.), taip pat kiekis: iš visų daugiau kaip 800 kapų (bendra masė apie 87 kg), rastų Lietuvoje, jų daugiausia aptikta apie senuosius ekonominius bei administracinius centrus, ypač teritorijoje tarp Kauno, Ukmergės, Vilniaus bei Kernavės, t. y. ten, kur formavosi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės branduolys [21].

Lietuviškosios kapos labai įvairios savo matmenimis. Tai nulėmė primityvus liejimo būdas. Be to, jų vertę nustatydavo pagal gryno sidabro kiekį (masę), todėl matmenys buvo nesvarbūs. Kapos būna suapvalintais galais (2 pav.), ir su specifinėmis įkantomis (nuo 1 iki 18), nors nemažai yra ir be įkartų. Mažųjų kapų ilgis svyruoja nuo 100,2 mm [7] iki 175 mm [11], vidutinis ilgis apie 130 mm [7]. Masė kinta nuo 74,8 g [11] iki 134,6 g [7], vidutinė masė apie 107 g [7], t. y. artima pusei skandinaviškos markės (208 g). Tai, kad Skandinavijos svorių sistema, kurios pagrindą sudarė 1 markė, lygi 8 ėriams (1 ėris lygus 25,5 g) arba 24 artūgams (1 artūgas lygus 8,5 g), buvo priimta Lietuvoje, rodo gausūs žalvarinių svarelių radiniai įkapėse ir kartu su kapomis lobiuose [22,23]. Svarelių masės labai artimos pusės markės, 1 ėrio ir 1 artūgo masėms, o masės matas, pažymėtas svareliuose taškeliais ar kryžiuokais, lygus maždaug 8,5 g, t. y. vienam artūgui.

Daugiausia diskusijų sukėlė kapų įkartų paskirtis. Iškelta neįtikinamiausių versijų. Pavydžiui, Z. Duksa teigia, kad įkartų skaičius rodo sidabro prabą bei kitų metalų ligatūrą [8], be to, kuo daugiau įkartų, tuo, jo manymu, aukštesnė praba (!?). Betgi tuomet papildomomis įkantomis būtų galima "padidinti" sidabro prabą, t. y. padaryti kapą "vertingesnę". Jeigu tokia sistema būtų buvusi, tai vargu ar galėtų būti kapų be įkartų.

Kiti tyrinėtojai teigia, kad įkartos, panašiai kaip įrežimai Naugardo grivnose, rodė sidabro nusilydymą ir buvo įkertamos dar liejykloje [24,25]. Tačiau ši hipotezė nepaaiškina įkartų, padarytų keliais skirtingo aštrumo įnagiais, aiškiai ne vienu metu.

Įtikinamiausia ir plačiausiai pripažinta yra V. Gėrtės nuomonė [26], palaikyta ir P. Karazijos [7]. Jie teigia, kad įkantomis buvo tikrinama sidabro kokybė (kalumas). Šia prielaida galima paaiškinti, kodėl įkartos padarytos įvairiais atsitiktiniais įnagiais, kodėl kai kurios kapos įkirstos keliais (iki 3) skirtingais įnagiais (2d pav.). Metalų kokybės tikrinimas buvo prasmingas kiekvieno prekybinio sandėrio metu. Tuo pačiu tikslu dalis kapų paplotos (2b, 2e, 2f pav.), muštos iš galų (ar ne iš čia kilęs "muštinis" [13,14]?). Kiti lydiniai įpjauti, nubrūžinti ar kitaip mechanškai paveikti. Atidžiai ištyrę Ribiškės (Vilniaus) lobį, radome keletą ta pačia liejimo forma pagamintų lydinių. Įdomu tai, kad šie lydiniai turi vienu įnagiu, matyt, tuo pačiu metu padarytų įkartų. Vadinas,

pirmosios įkartos buvo daromos liejykloje - galbūt atsiimant užsakymą tikrinta, ar viduje nėra kito, menkaverčio metalo. Žinoma, tokiu atveju nebūtina tikrinti visus užsakytus lydinius, pakanka pasirinktinai patikrinti keletą. Matyt, dėl to kai kuriose kapse (tokių mažuma) įkartų nėra. Kita vertus, tai rodo, kad į liejimų darbą valstybė visai nesikišo, kad jie dirbo kaip namudininkai, o jų darbą kontroliavo tik privatūs užsakovai.

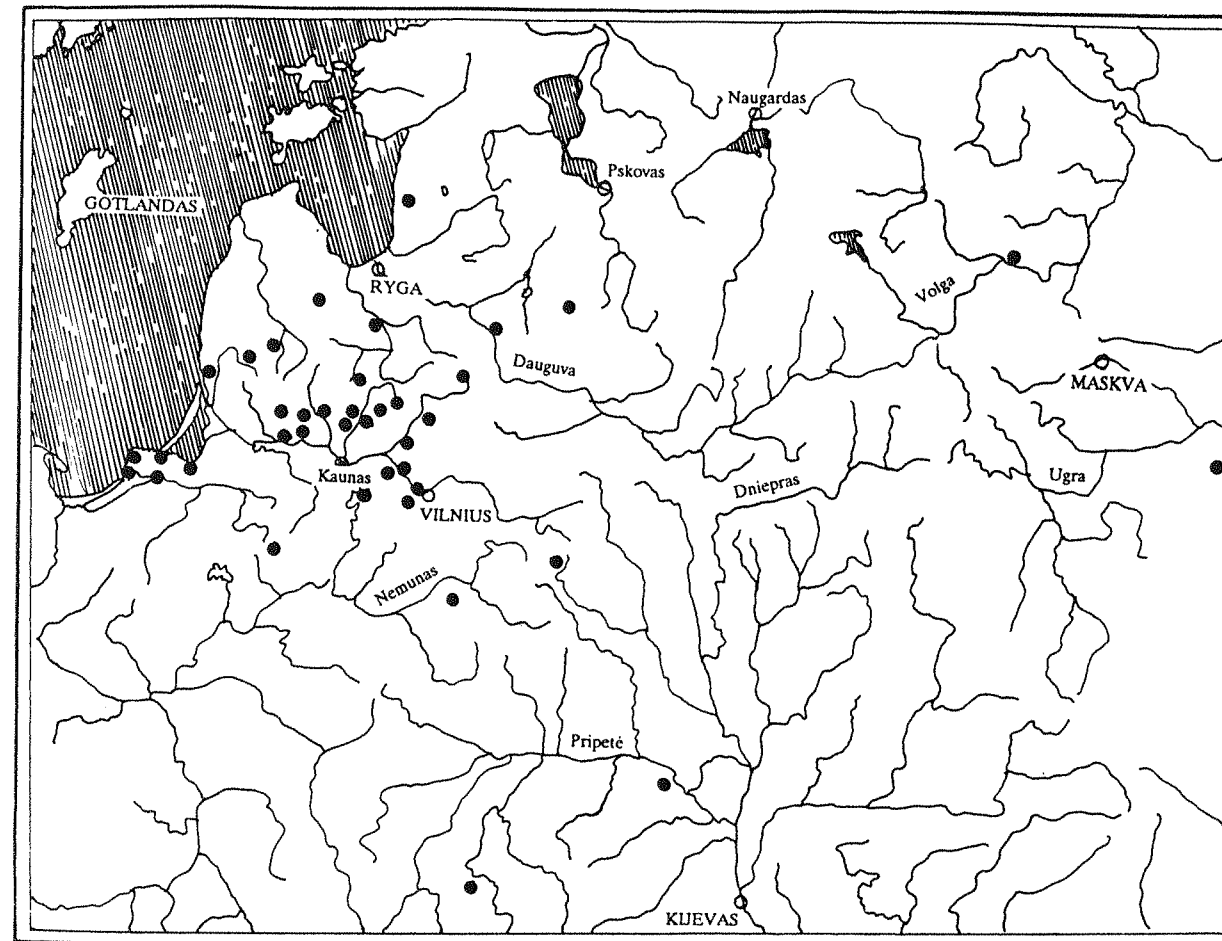
Trūkstant griežtos valstybinės kontrolės, Naugarde imta lieti dvisluoksnes grivnas [27]. Apatinį sluoksnį liedavo iš žemos prabos metalo (kartais visiškai netaurus), viršutinį - iš aukštos 960 - osios prabos sidabro. Reiškinyms buvo plačiai paplitęs, nes šitaip sufalsifikuota apie 37% Ermitaže (Sankt Peterburge) ir Valstybiniame istorijos muziejuje (Maskvoje) esančių Naugardo grivnų [27].

Antra vertus, yra žinoma, kad Naugardo grivnos buvo gaminamos išvežti į užsienį [8], o lietuviškos kapos buvo skirtos vidaus rinkai - tai rodo jų lobių topografija (3 pav.). Taigi kapų kokybės nuolatinis tikrinimas buvo būtinas ir, matyt, pasiteisino, nes šiandien nežinoma nė viena dvisluoksnių liejimo lietuviškoji kapa.

1447 m. išaiškėjo, kad masiškai liejamos prastesnės prabos falsifikuotos Naugardo grivnos [28]. Imta nepasitikėti jomis, ir ne tik jomis, bet ir į jas panašiomis lietuviškosiomis kapomis. Matyt, dėl to XV a. pabaigoje visiškai išnyko grivnos, vėliau ir kapos. Žinoma, buvo ir kitų priežasčių: jos netiko smulkiems atsiskaitymams; be to, Lietuvoje atsirado monetų. Pirmiausia pasirodė Prahos grašiai, vėliau - lietuviškos monetos, didžiųjų kunigaikščių Algirdo, Kęstučio, Jogailos, Vytauto, Švitrigailos bei Kazimiero denarai.

Lietuviškosiose kapse, tiesa, gerokai rečiau aptinkama ne tik įkartų, bet ir kitokių ženklų [7, 16] - įrežtų kryžiuokų, įkaltų 4 duobučių, 2 pasagėlių ir pan. Jais, matyt, buvo žymima nuosavybė [29].

Lietuviškosios pusapvalės lazdelės formos mažosios kapos buvo apyvartoje nuo XII a. vidurio iki XIV a. pradžios, kada įsigalėjo tribriaunės didžiosios kapos (4 pav.) [6,8]. Pastarųjų rasta daug mažiau, vos 8 radimvietėse (5 pav.), iš viso 38 lydiniai. Matyt, nemaža šių kapų dalis buvo panaudota kaip žaliava pirmosioms lietuviškoms monetoms kaldinti. Įdomu, kad visi šių kapų radiniai aptikti tik Lietuvoje. Apie jų vėlyvą atsiradimą kalba šie faktai: nežinoma lobių, kuriuose didžiųjų kapų būtų rasta kartu su pusapvalės lazdelės formos mažosiomis kapomis, be to, dalis didžiųjų kapų rasta kartu su Prahos grašiais bei pirmosiomis lietuviškoms monetomis. Tribriaunės didžiosios kapos buvo vartojamos nuo XIV a. vidurio iki XV a. pradžios. Žinoma, kad Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras 1441 m. privilegija Žemaičiams (kuria 1492 m. patvirtino ir Aleksandras) nustatė baudą už nužudymą - 60 ilgųjų arba 100 kapų grašių [30]. Taigi viena didžioji kapa tuo metu prilygo 100 grašių (Prahos). Matyt, iš apyvartos kapos



3 pav. Mažųjų lietuviškų kapų radinių topografija

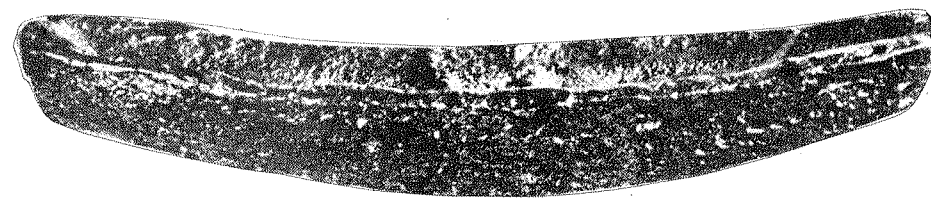
galutinai buvo išimtos kartu su Prahos grašiais ir pirmosiomis LDK monetomis, masiškai nukaldinus Aleksandro denarų, pusgrašių, kiek vėliau Žygimanto Senojo pusgrašių bei grašių.

Turimais duomenimis, tribraunių lietuviškųjų kapų masė svyruoja nuo 174,35 g iki 185,5 g [8].

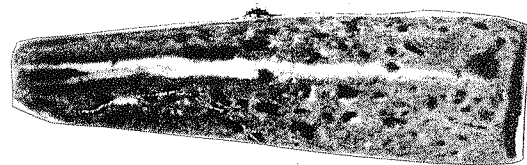
Lietuviškosios kapos buvo vertingi pinigai, kurių galėjo turėti tik turtinga diduomenė ar vietiniai kunigaikščiai. Tai byloja ir archeologiniai duomenys: lobiuose kartu su kapomis randama juvelyrinio darbo papuošalų ir visiškai nepasitaiko "sidabro laužo", kurį paprastai kaupdavo pirkkliai.

Žinomas vienas elektrono (sidabro ir aukso lydinio) lydinys (ilgis 99 mm, masė 106 g) bei vienas aukso lydinys (ilgis 38 mm, masė 28,61 g). Abudu rasti Drageliškių (Zarasų raj.) lobyje [5]. Tai atvežtiniai lydiniai, patekę į Lietuvą, matyt, Senosios Rusios Dniepro - Dauguvos vandens keliu.

Šalia lietuviškųjų kapų LDK buvo vartojami ir kaimyniniuose kraštuose paplitę sidabro lydiniai, pirmiausia Naugardo lazdelės formos lydiniai (grivnos), tribrauniai lydiniai (rubliai) ir jų atkirstos pusės (poltinos) (6 pav.). Abiejų grupių sveiko lydinio masė 190 - 200 g, ilgis 18 - 21 cm [7].



a



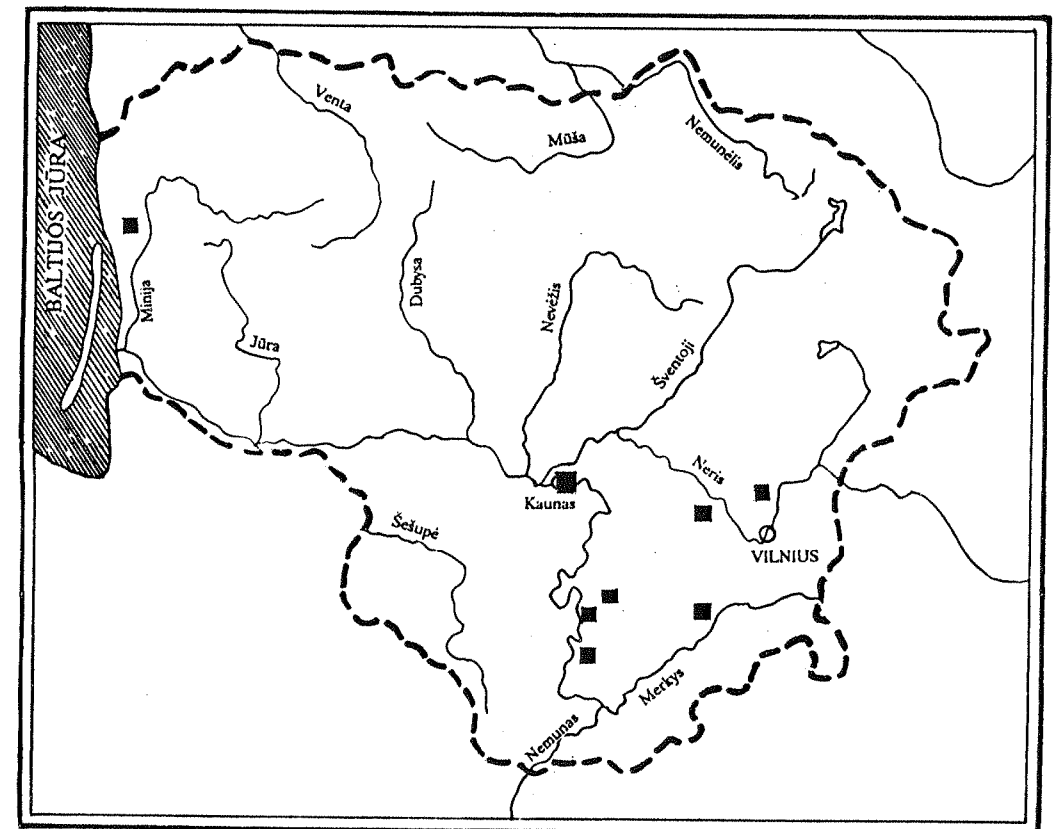
b

M1:1

4 pav. Tribraunė didžioji lietuviškoji kapa (a) ir jos dalis - puskapė (b)

Naugardo grivnos buvo vartojamos XII ir XIII amžiais. XIII a. pabaigoje jas pakeitė tribrauniai rubliai [8, 12] išsilaike iki XV a. pirmosios pusės. Iš jų buvo gaminamos pirmosios Naugardo monetos. Matyt, dėl šios priežasties rublių randama daug rečiau nei grivnų.

Naugardo grivnas nesunku atskirti nuo lietuviškųjų kapų pagal masę, be to, jų galai visad lygūs, o lietuviškųjų kapų suapvalinti. Ant Naugardo grivnų dažniausiai būna aštrių įrankių įrėžtų tam tikrų brūkšnelių, įrašų (žr. 6 pav.), neretai - pinigų savininkų vardų. Be daugelio kitų vardų [24], randame vardą " БѢТОБТО" (Vytauto, klm. I., žr. 6d pav.),

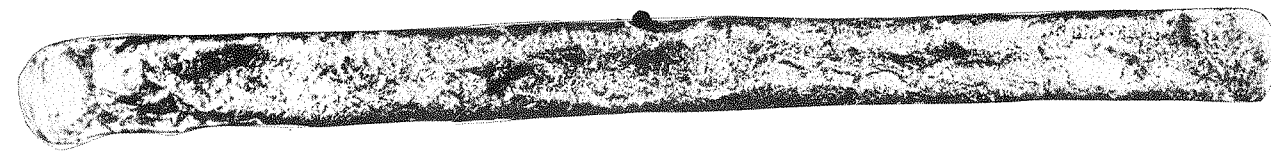


5 pav. Lietuviškųjų tribraunių kapų radinių paplitimas Lietuvoje

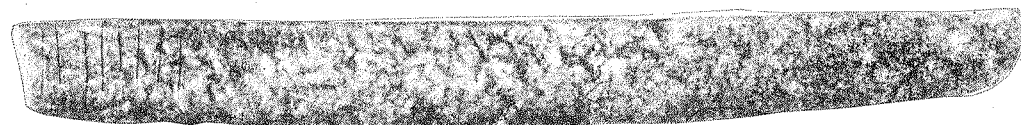
taip pat įrašą "ИЗРОЙ", reiškiantį lydinio (šiuo atveju rublio) pavadinimą, kilusį, matyt, dėl liejimo smėlyje (žemėje) technologijos (rus. "изрыть", liet. išrausti).

Naugardo rublius identifiukuoti keblu, nes nuo didžiųjų lietuviškųjų kapų jie iš esmės skiriasi tik mase -

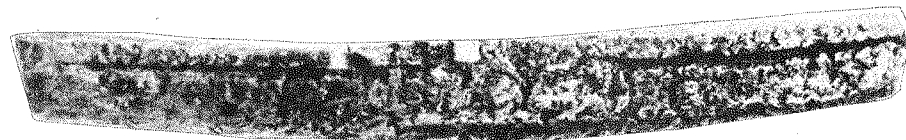
didžiosios lietuviškosios kapos yra 20 - 30 g lengvesnės. Yra ir nedidelių išorinių skirtumų - paprastai didžiųjų lietuviškųjų kapų paviršius korėtesnis. Taip pat spėjama [8], kad Naugardo rubliai, būdami šimtmečiu ankstyvesni už didžiąsias kapos, yra aukštesnės prabos, nors tikrų duomenų nėra.



a



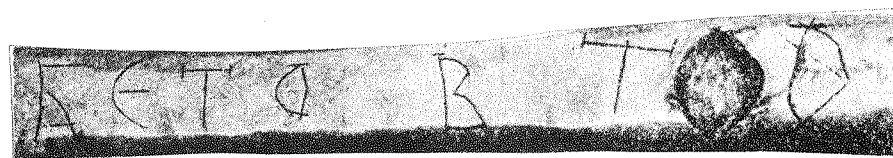
b



c



d



e

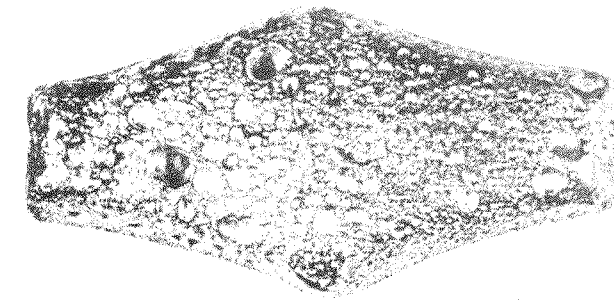
M1:1

6 pav. Naugardo sidabro lydiniai:

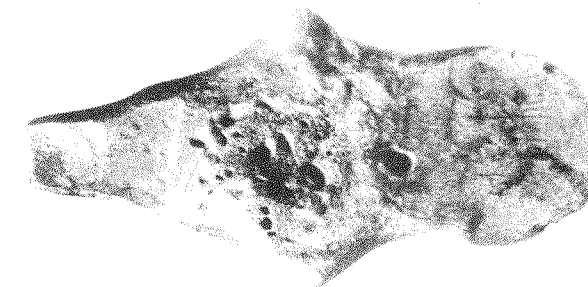
a - pusapvalės lazdelės formos grivna; b, c - tribriauniai rubliai; d - poltina; e - rublio fragmentas su įrėžimu

Atskirą LDK paplitusių sidabro lydinių grupę sudaro šešiakampiai (rombiniai) lydiniai, pagal paplitimo arealo centrą pavadinti Kijevo grivnomis (7 pav.), taip pat į jas labai panašios Černihovo grivnos (8 pav.). Kijevo grivnos vartotos nuo XI a. iki XIV a. pradžios [7, 12]. Jų vidutinė masė apie 160 g, nors rasta ir mažųjų (perpus lengvesnių) grivnų [12]. Masyviausia Kijevo grivna - 215,69 g [7].

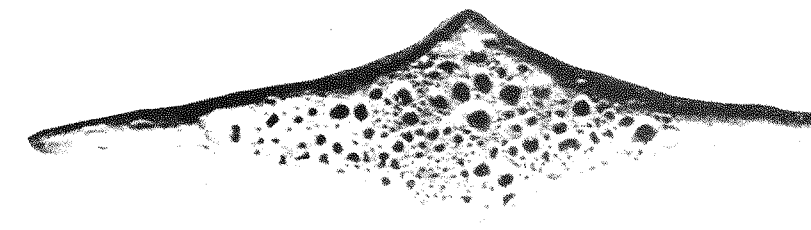
Černihovo grivnos [12] yra tarpinis grivnos tipas, savo išvaizda artimos Kijevo, o vidutine mase (apie 200g) - Naugardo grivnai. Matyt, tai sąlygojo Černihovo geografinė padėtis - tarp Kijevo ir Naugardo žemių. Černihovo grivnos dažniausiai būna suplotais galais (pagal ilgąją įstrižainę): tokiu būdu tikrintas sidabro minkštumas (praba). Jos vartotos labai trumpai (XIII a.). Manome, kad jas išstūmė gretimų žemių - Kijevo, Naugardo pinigai.



7 pav. Kijevo grivna



a



b

8 pav. Černihovo grivnos

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS PIRMOSIOS MONETOS

XIV a. antroje pusėje LDK sparčiai plėtojosi feodalinis ūkis, augo miestai, suklestėjo amatai, intensyvėjo prekyba. Jos poreikiams tenkinti jau nepakako stambių piniginių vienetų - kapų, tuo labiau - nepatogių kailinių pinigų: voverių, kiaunių, šermuonėlių, žebenškčių kailiukų [17]. Į vidaus rinką pradėjo skverbtis užsieninės monetos, pirmiausia Prahos grašiai, pradėti kaldinti Čekijoje apie 1300 metus. Nukaltas iš aukštos prabos sidabro, didelės masės Prahos grašis greitai paplito Vokietijoje, Vengrijoje, Austrijoje, Lenkijoje. Lietuvoje Prahos grašis pirmą kartą minimas 1325 metais [31]. Vėliau Prahos grašis tapo pavyzdžiu pirmosioms lietuviškoms monetoms [31]. Lietuvos teritorijoje rasta keliolika lobių su Prahos grašiais [32], kaldintais Čekijos karalių Vaclovo II (1283 - 1305 m.) [33-35], Jono Liuksemburgiečio (1310 - 1346 m.) [34,36], Karolio I (imperatoriaus Karolio IV) (1346 - 1378 m.) [33, 35,37], Vaclovo IV (1378 - 1419 m.) [33-38] valdymo laikais (9 pav.). Ankstyvųjų grašių, kaldintų Vaclovo II (vid. masė 3,66 g, praba apie 930), Jono Liuksemburgiečio (praba apie 900) radinių mažiau nei Karolio I (vid. masė 3,3 g, praba apie 825). Vaclovo IV laikais dėl karų ir vidaus vaidų Prahos grašių masė sumažėjo vidutiniškai iki 2,4 g, o praba tesiekė apie 500. Smuko ir kalimo technikos lygis, monetos kaldintos masiškai, senais, susidėvėjusiais spaudais [32,38]. Šie menkaverčiai grašiai plūste užplūdo LDK vidaus rinką, ypač jos pietines sritis [34]. Jie plito net po Vaclovo IV mirties iki XV a. pabaigos. Tokios monetos sudaro apytiksliai 78% visų lobiuose randamų Prahos grašių [33], kai kuriuose lobiuose jų net 98% [32]. Pasitaiko ir vėlyvesnių Čekijos karalių Vladislavo (1439 - 1457 m.), Jurgio Podebradės (1457 - 1471 m.), Vladislavo Jogailaičio (1471 - 1516 m.), Liudviko II Jogailaičio (1516 - 1526 m.) ir Ferdinando I (1527 - 1564 m.) [35,36] pavienių grašių, tačiau šių valdovų monetos jau nebeturėjo didesnės įtakos prekiniam - piniginiam LDK ūkiui, o jų radimas liudija, kad LDK tebe palaikė ekonominius ryšius su kitais Vakarų Europos kraštais. Iš LDK rinkos Prahos grašiai buvo išimti Kazimiero - Aleksandro - Žygimanto Senojo piniginės reformos (1489 - 1535 m.) metu [39,40]. Juos galutinai pakeitė lietuviški denarai, pusgrašiai, grašiai.

Prahos grašiai LDK buvo skaičiuojami kapomis (1 kapa grašių lygi 60 grašių). Pavyzdžiui, 60 Karolio I Prahos grašių prilygo vienai didžiajai lietuviškajai kapai [17].

Daugiausia Prahos grašių randama LDK pietuose, mažiau - šiaurėje. Tai atitinka kai kurių regionų prekybos su Čekija, Vengrija, Moldavija, vykusios Dniepro, Desnos, Nemuno ir Dauguvos baseinų ribose, intensyvumą.

Valstybės administraciniai centrai buvo jos šiaurinėje dalyje, todėl Prahos grašiai negalėjo patenkinti visų poreikių, ypač trūko smulkesnių monetų. Dėl to XIV a. antroje pusėje atsirado savos gamybos monetos. Kai kurios jų, kaldintos vietinių kunigaikščių, kursavo trumpai ir nedidelėje teritorijoje (pvz., Kijeve), kitas į apyvaratą leido Lietuvos didieji kunigaikščiai. Tiesa, ne visos valdovų monetos išplito po plačiąją šalį, tačiau jose iškalti LDK heraldiniai ženklai rodo, kad tai buvo visos valstybės pinigai.

Šis Lietuvos numizmatikos laikotarpis iki šiol problematiškiausias. Mokslininkai nesutaria net svarbiausiais klausimais, kaip antai: kuriam iš valdovų priskirti vieno ar kito tipo monetos; dėl monetų kaldinimo laikotarpių, monetų metrologijos, pavadinimų, monetose pavaizduotų ženklų, raidžių reikšmės ir kt. Taip yra dėl to, kad trūksta rašytinių šaltinių, monetose nėra valdovų vardų, legendos neįskaitomos dėl netobulos kalimo technikos, kai kurių tipų monetų išlikę labai mažai. Viena svarbesnių nesutarimų priežasčių - sudėtinga ir dinamiška to laikotarpio politinė situacija. Apie tų laikų LDK monetas paskelbta nemaža, daugiausia lenkų numizmatų, mokslinių darbų, kuriuose iškelta prieštaringiausių hipotezių, grindžiamų daugiausia ne moksliniais - archeologiniais argumentais, bet loginiais išvedžiojimais, daromais tik pagal monetos išvaizdą, dažnai žinomą tik iš literatūros. Todėl atskirų monetų datavimas šiuose darbuose skiriasi net 80 - čia metų, o pateikiami argumentai dažnai ne tik abejotini, bet aiškiai klaidingi.

Pirmieji šio laikotarpio lietuviškas monetos tyrinėję E. Tiškevičius [41] ir K. Stronczyński [42] paskelbė darbus apie Kauno lobį. Deja, tenka konstatuoti, kad svetimų kraštų numizmatai nesugebėjo įžvelgti lietuviškos numizmatikos specifikos ir savo tyrinėjimuose ieškojo lietuviškų monetų panašumo į savo kraštų monetas. Antai F. Pekosiński [43], M. Gumowski [44] jas tyrė pounijinių lietuvių ir lenkų santykių fone, o A. Iljinas [45] lietuviškas monetas lygina su vėlyvesnėmis už jas rusų kunigaikštysčių monetomis. Šitokios metodinės tyrimų klaidos, žinoma, neleido jiems padaryti teisingas išvadas.

Suklasifikuoti, lietuviškąsias monetas, išskirti jas iš gausios lenkų numizmatikos, įvertinti jų retumą pirmasis pabandė J. Tiškevičius [46,47]. Deja, ankstyvasias lietuviškas monetas tiksliau datuoti ir identifikuoti jis negalėjo, nes trūko medžiagos. M. Gumowski [15,17] smulkiau išanalizavo tuo metu žinomas monetas. Tačiau ir jis aprašinėjo pavienes, atsitiktines monetas, dažniausiai iš privačių rinkinių, neturėdamas reikiamų archeologinių duomenų, tokių svarbių monetoms chronologizuoti. Kiti



M2:1

9 pav. Prahos grašiai: a - Vaclovo II; b - Jono Liuksemburgiečio; c - Karolio I; d - Vaclovo IV

tyrinėtojai, pvz., istorikas I. Jonynas [48] bei labai išsamios studijos [17] autorius egzilas J. Karys daugiau pasikloję svetimomis publikacijomis, nes, matyt, neturėjo galimybių prisiliesti prie tyrimo objekto - monetų ir dėl to padarė keletą nepagrįstų išvadų. Vėlesni darbai [5-7] apie lietuviškų monetų radimviečių topografiją gerokai papildė turimą faktinę medžiagą. Vertingos P. Karazijos [37] Aluonos Šklėrių ir Krūminių lobių bei V. Darkievič, N. Sobolevos [49] Šančių lobių studijos.

Iš paskesniųjų darbų pažymėtini V. Aleksiejūno [50], R. Kiersnowskio [52] apžvalginiai straipsniai. R. Kiersnowskis savo teiginius, tiesa, ne visus, bando pagrįsti archeologiniais duomenimis, lobių analize. Tačiau negalėdamas pats betarpiškai tirti monetas, jis nepastebėjo kai kurių monetų tipų esminių skirtumų, ypatybių. Įvairių tipų monetas priskirdamas vienam tipui, priėjo abejotinų išvadų. Nenuostabu, kad, nesinaudodamas nepaprastai svarbia P. Karazijos studija apie Aluonos Šklėrių ir Krūminių

lobius [37], jis nesugebėjo atsakyti į kai kuriuos svarbius metrologijos klausimus. Ypač abejotinas jo "fundamentalus" teiginys, kuriuo grindžiamas visas Lietuvos numizmatikos rūmas ir su kuriuo nesutinka V. Aleksiejūnas [50] bei kiti Lietuvos numizmatai [6, 17, 53, 54]. Pasak R. Kiersnowskio, pirmosios lietuviškos monetos nukaldintos tik po Lietuvos krikšto (1387 m.), siejamo su Jogailos vardu. M. Michelbertas [54], kritiškai išanalizavęs R. Kiersnowskio straipsnį [51], sugriovė jo teiginį apie tai, kad pagonybė nesuderinama su bizantiškuoju kryžium Algirdo monetose, ir gražiai apgynė A. Tautavičiaus išvadą apie Kęstučio monetas [6], kurių viena rasta Trakų pusiasalio pilies (kryžiuočių sudegintos 1383 m.) griuvėsiuose. Kęstučiui monetas priskiria ir kiti autoriai [53, 55].

Nepretenduodami į galutinį žodį, šioje knygoje pabandydysime šiek tiek smulkiau, negu priimta iki šiol, klasifikuoti pirmąsias lietuviškas monetas. Kadangi šiandien dar sunku tiksliai atsakyti į daugelį klausimų, neišvengsime



M2:1

10 pav. LDK kaimyninių valstybių (XIV - XV) a. monetos: a - Teutonų (Kryžiuočių) Ordino magistro Vinricho fon Kniprodes (1315 - 1382 m.); b - Maskvos kunigaikščio Dmitrijaus Doniečio (prieš 1389 m.); c - Maskvos kunigaikščio Vasilijaus Dmitrijevičiaus (1389 - 1425 m.)

tam tikrų sąlygiškumų. Tarkim, dėl pačio šių monetų pavadinimo. Slavų literatūroje jos vadinamos "denga", "pieniadz", "pienižek" [15, 42], o lietuvių veikaluose kartais vartojamas vertinys "pinigėlis", spėliojant, kad panašiai jos buvo vadinamos viduramžių Lietuvoje [55, 56]. Tačiau dauguma autorių, pagal analogiją su kitų kraštų smulkiosiomis monetomis, jas vadina "denarais" [17, 36, 57] - tai pavadinimas, turintis konkrečią prasmę ir parodantis tam tikrą santykį (lot. denarius, deni - po dešimtį) su stambesniu vienetu - grašiu (1 grašis = 10 denarų). Manoma, kad daugeliu atvejų lietuviškų denarų praba ir masė buvo nustatoma pagal Prahos grašį santykiu 10:1 [17, 31, 37]. Beje, šis pavadinimas įgalina atskirti smulkesnes monetas (denarus) nuo stambesnių, pvz., (dvidenarių).

Nors pirmųjų lietuviškų denarų kaldinimo data nėra tiksliai žinoma, tačiau pagal išvaizdą, kalimo techniką ir metrologiją galima teigti, kad tai buvo saviti, originalūs pinigai, nepanašūs nė į vienos kaimyninės valstybės monetas (žr. 10 pav.), taip pat ir į Prahos grašius (žr. 9 pav.). Beje, galima pastebėti, kad ankstyviausios lietuviškoms monetoms įtakos turėjo slavų kultūra - tais laikais Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje buvo susirašinėjama kanceliarine slavų - ne ukrainiečių ir ne gudų - kalba. Tačiau būtų neteisinga dėl to jas lyginti su vėlesnėmis rusų kunigaikštysčių monetomis, kurioms, kaip žinoma, didelę įtaką darė Aukso Orda, privertusi ant ankstyvųjų (XIV a. pab. - XV a. pr.) rusiškų monetų mušdinti pavaldumo totorių chanams ženklus - tamgas [20, 12]. Nebent tyrinėtume lietuviškų pinigų įtaką kaimyninių rusų kunigaikštysčių monetoms atsirasti. Vėlyvesnėse LDK monetose jaučiama stipri Vakarų kultūros įtaka (gotiškos raidės, valdovų krikšto vardo prioritetas prieš senmeldiškąjį), nes po Lietuvos krikšto LDK sparčiai integravosi į krikščioniškąjį pasaulį.

Pirmosios LDK monetos buvo kaldinamos iš kirptų sidabro skardos skritulėlių, o vėlyvesnės, kaip ir didžiama ankstyviausių rusų kunigaikštysčių monetų, buvo gaminamos iš atkirstų ir suplotų sidabro vielos gabalėlių [12, 37, 58]. Tai rodytų, kad lietuviški denarai galėję būti pirmųjų rusų kunigaikštysčių monetų prototipu. Maskvoje pirmosios rusiškos monetos pasirodė 1370 - 1380 m., Tverėje, Jaroslavyje - po 1400 m., Naugarde, Pskove - po 1420 m., Tuloje - po 1425 m., Riazanėje - po 1430 m. [12]. Tai atitiko bendrą Vakarų civilizacijos plitimo tendenciją - iš Vakarų Europos į šimtmečiais totorių niokotą, pamažu nuo jų atsipalaiduojančią Rusiją.

Seniausias lietuviškas monetas pagal išvaizdą, kalimo techniką ir metrologiją mes skirstome į keturis pagrindinius tipus, turinčius keletą potipių, kuriuos chronologiškai išdėstysime tokia tvarka (11 pav.). Monetų metrologija pateikta 1 lentelėje, kur nurodoma literatūra, iš kurios paimti duomenys.



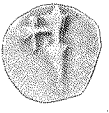

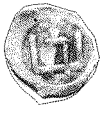















Dauguma mokslininkų teigia, kad seniausios LDK

monetos yra I tipo monetos [4, 6, 17, 46, 55, 59], nes visuose trijuose žinomuose lobiuose jos rastos kartu su vėlyvomis tribriaunėmis didžiosiomis lietuviškosiomis kapomis. Jos priskiriamos Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo valdymo laikotarpiui (1345-1377 m.). Tiesa, kiti tyrinėtojai šias monetas kartu su II tipo monetomis priskiria Vytautui [15, 49, 51], nesutardami tik dėl kaldinimo laikotarpio. Vieni tvirtina, kad Vytautas jas kaldinęs iki 1392 m., t. y. dar netapęs didžiuoju kunigaikščiu [51], kiti teigia, kad tai vykę tarp 1392 ir 1401 metų. Abudu teiginiai abejotini, kadangi jie nepaaiškina Šančių (Kaunas) lobių [49] sudėties: šiame lobyje kartu su la potipio monetomis buvo 4 Moldavijos valdovo Petro Mušato (1375 - 1391 m.) monetos. Kaip svarbiausias argumentas Vytauto naudai nurodoma, kad prie ietigalio esąs bizantiškas (graikiškas) kryžius; jis esą negalėjęs atsirasti valdant senmeldžiui kunigaikščiui Algirdui [51, 49, 52]. Tačiau užmirštama arba sąmoningai nutylima, kad Algirdo ir Kęstučio valdomoje LDK buvusi stipri stačiatikių įtaka: Algirdas turėjo dvi stačiatikes žmonas (pirmoji - Vitebsko kunigaikštystė Marija, antroji - Tverės kunigaikštystė Uljana), iš 12 jo sūnų 9 buvo stačiatikiai [60]. Svarių argumentu šiai nuomonei paremti teikia sfragistika. Žinomi Algirdo vartotas antspaudas su įrašu ПЕУДЪТЪ КН[А]ЗЪ ВЕ[Л]ИКА[В]ГО ОЛГЕР (rus., didžiojo kunigaikščio Algirdo antspaudas) bei ietigalio (strėlės antgalio?) motyvu ir senmeldžio Kęstučio antspaudas su bizantišku kryžium prieš įrašą S(igillum) KEISTVTIS (Kęstučio antspaudas, lot.) (12 pav.) [61, 37, 62]. Ietigalio motyvas žinomas taip pat ir Tverės valdovų heraldikoje, kurio jis greičiausiai pateko iš Lietuvos, nes Algirdo valdymo laikotarpiu LDK ir Tverės kunigaikštystę siejo ypač glaudūs ryšiai.

Įdomu tai, kad kitaip negu vėlyvesnėse Maskvos kunigaikštystės valdovų monetose, kuriose nurodomas didžiojo kunigaikščio titulas ir vardas, lietuviškose monetose praleistas ne tik kunigaikščio titulas, bet ir vardas. Galima manyti, kad neatsitiktinai, nes LDK valdovai praktiškai buvę du (Algirdas ir Kęstutis) [60, 62]: Tuo tarpu Maskvos kunigaikščiams, ilgą laiką priklausiusiems nuo totorių chanų ir savo pirmosiose monetose žymėjusiems šios priklausomybės simbolį - totorišką tamgą, pilnas kunigaikščio titulo ir vardo paminėjimas turėjęs ypatingą politinę reikšmę.

Aukštos prabos ir didelės masės la potipio monetos su būdingu išgaubimu, dažniausiai į ietigalio pusę, laikome seniausiomis ir priskiriame Algirdui (1345-1377 m.). Tiksliau datuoti šias monetas sunku, nors kai kurie mokslininkai bando tai daryti. Antai G. Fiodorovas [4] tvirtina, kad šios monetos kaldintos šeštojo dešimtmečio pabaigoje, ir priskiria jas Kęstučiui. Su šia data sutinka ir J. Karys [17], betgi kategoriškai teigdamas, kad tai Algirdo monetos.

la potipio monetų pagrindinė žaliava veikiausiai buvusios lietuviškosios kapos: iš vienos tribriaunės

Monetos tipas, potipis		Aversas	Reversas
I	a		
	b		
II			
III	a		
	b		
	c		
IV	a		
	b		
	c		
	d		

11 pav. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pirmųjų monetų tipai

1 lentelė. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pirmųjų monetų metrologiniai duomenys

Tipas, potipis	Skersmuo, mm	Masė, g	Praba, promilės	Sidabro kiekis, g	Pastabos	
I	a	16-18	0,93-1,4 [17,51]	937 [51]	0,87-1,3	Moneta išgaubta, dažniausiai į averso pusę
	b	12-14	0,59-0,81 [17]	vid. 500 [17]	0,29-0,41	
II	12-14	vid. 0,33 [17]	470-490 [51]	vid. 0,16		
III	a,c	12-14	0,3-0,6 [51]	560-940 [51]	vid. 0,37 [17]	Monetos apvadėlyje neiššifruojamos raidės kirilica
	b	12-15	-	-	-	Reversas neidentifikuojamas
IV	a	vid. 14 [70]	0,451 [70]	-	-	Gedimino stulpai* dvigubi
	b	vid. 14,7 [37]	vid. 0,39 [37]	420-520 [37]	0,16-0,2	Gedimino stulpų viduje gotiška raidė A
	c	vid. 14,4 [37]	vid. 0,35 [37]	420-520 [37]	0,14-0,18	Gedimino stulpų viduje gotiška raidė B
	d	vid. 14,6 [37]	vid. 0,41 [37]	420-520 [37]	0,17-0,21	Gedimino stulpų viduje gotiška raidė K

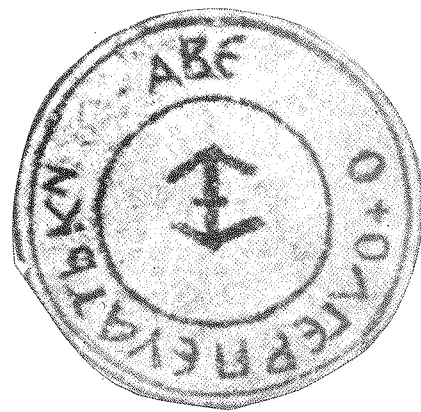
Naujojoje istorijos literatūroje Gedimino stulpai kartais vadinami Stiebų vartais, Gedimainaičių stulpais. Deja, šiandien neturime tikrų duomenų, ar Gediminas juos vartojo, tačiau lygiai taip pat nėra jokio pagrindo teigti, kad jis to nedaręs. Toliau vartosime įprastą pavadinimą - Gedimino stulpai.

didžiosios kapos galėjo būti nukaldinta apie 200, iš vienos mažosios kapos - apie 100 monetų [17,31]. Kadangi tuo metu Lietuvą pasiekdavę palyginti mažai Prahos grašių, ką liudija Šančių lobis [49], tai la potipio monetų masė ir praba, kitaip negu vėlyvesnių LDK monetų, pradedant lb potipiu, nebuvo prie jų derinama. Tuo paaiškinama jų didelė masė, palyginti su kitomis, vėlyvesnėmis monetomis, ir aukšta praba. Palyginus su viena laikais Karolio I Prahos grašiais ar Lenkijos karaliaus Kazimiero Didžiojo (1333 - 1370 m.) denarais pagal sidabro kiekį la potipio monetos vertė vidutiniškai prilygsta 5 denarams.

lb potipio monetos su ietigaliu ir bizantišku kryželiu vienoje pusėje ir legenda ПЕЧАТЬ - kitoje panašios į la potipio monetas, bet iš esmės skiriasi savo išvaizda. Jos neišgaubtos, o svarbiausia, daug mažesnės, gerokai lengvesnės, žemesnės prabos (žr. 11 pav., 1 lent.). Dėl to jas

būtina išskirti kaip atskirą potipį. R. Kiersnowskis [51], neskirdamas la ir lb potipių, negalėjo paaiškinti I tipo monetų anomaliai didelio masės ir prabos nuokrypio nuo vidutinių reikšmių (žr. 1 lent.).

Šių potipių monetų metrologijos skirtumus galima paaiškinti tuo, kad lb potipio monetos yra vėlyvesnės negu la potipio monetos ir kaldintos derinantys prie Prahos grašio (1 Prahos grašis = 10 lietuviškų denarų) [17], kurio masė ir praba XIV a. antroje pusėje smarkiai sumažėjo. Visa tai rodytų, kad lb potipio monetos kaldintos Algirdo valdymo pabaigoje (iki 1377 m.). Galima spėti, kad jas galėjęs kaldinti ir Algirdo įpėdinis Vilniaus soste, jo sūnus Jogaila 1377-1381 m. [15,63], iki jį nuo LDK sosto nušalino Kęstutis, o gal net iki 1386 m., kai jis išvyko į Krokuvą valdyti Lenkiją. Pagal sidabro kiekį lb potipio monetos prilygsta maždaug 2 denarams.



a



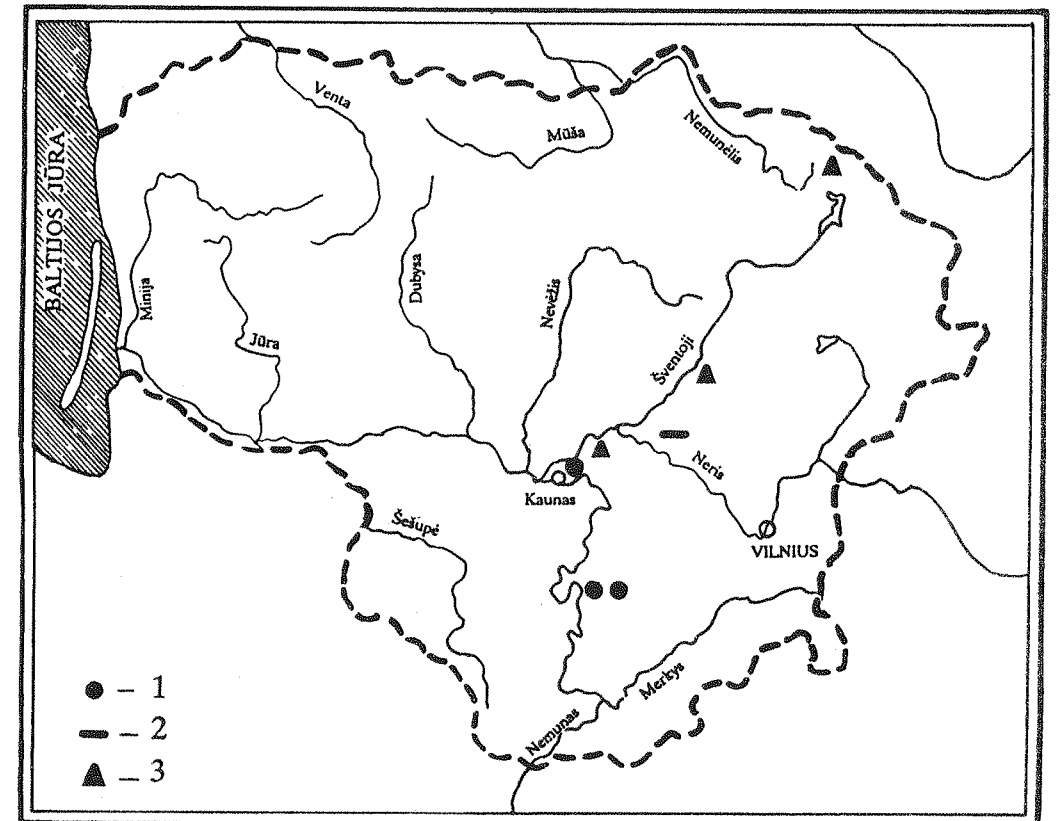
c

12 pav. Lietuvos didžiųjų kunigaikščių antspaudai: a - Algirdo; b,c - Kęstučio

I tipo monetų radimviečių topografija (13 pav.) rodo, kad jos buvo paplitusios netoli nuo administracinių LDK centrų - Vilniaus ir Trakų. Galima manyti, kad jos buvo kaldinamos viename iš šių miestų, greičiausiai sostinėje Vilniuje. Kaldintos nenuolatatos, nes randamos retai ir nedidelėje teritorijoje.

II tipo monetų (žr. 11 pav.) rasta daugiausia. Štai Lucko (Volynės) lobyje [55] - per 2 800, Verkių lobyje [57,63] - per 2 000 monetų. Iš viso jų rasta 29-iose radimvietėse, 16 lobių [51] praktiškai visoje LDK teritorijoje. Kaip jau minėta, A. Tautavičiaus [6] ir M.

Michelberto [54] istorinių ir archeologinių argumentų neatlaikė nuomonė, jog tai Vytauto monetos [45,51,63], nes jos kaldintos dar iki 1383 m., ir priskiriamos Kęstučiui. Monetose pavaizduotas ietigalis su bizantišku kryželiu rodytų, kad Kęstutis pripažino Algirdo valdžią, o kitoje pusėje (averso) pavaizduoti Gedimino stulpai [64] yra dinastinis Gediminaičių ženklas, ilgainiui virtęs valstybės simboliu. Šios monetos galėjo būti kaldinamos Vilniuje, bet ne mažiau tikėtina, kad Kęstučio sostinėje Trakuose, kuriuos jis valdė nuo jaunumės iki mirties (1382 m.).



13 pav. I tipo monetų radimvietės: 1 - lobis; 2 - atsitiktinis radinys; 3 - radinys kape. Borščevo (Ukraina) radinys (1 moneta) nepažymėtas

Mažiausiai diskusijų iki šiol kėlė III tipo monetos [15,59], kurias dauguma mokslininkų pagrįstai priskiria Jogailai [17,6,50,51]. Pagrindinis argumentas - monetose pavaizduotas dvigubas kryžius* ant skydo. Šis kryžius kildinamas iš Vengrijos [51,65]. Jogailos pirmoji žmona ir Lenkijos sosto įpėdinė Jadvyga buvo Vengrijos karaliaus Liudviko (1370-1380 m.) duktė, o Vengrijos heraldikoje panašus ženklas vartojamas nuo 1000-ųjų metų. Tiesa, pačios Jadvygos herbe šio simbolio nėra.

E. Rimša mano, kad Lenkijos ir Lietuvos heraldikoje dvigubas kryžius atsirado ne dėl Jadvygos, bet kaip patriarchalinis kryžius - krikšto simbolis, t. y. turėjo tokią pat prasmę, kaip ir Vengrijoje. Tikra tik tai, kad šį ženklą Jogaila pradėjo vartoti kaip savo asmeninį po vedybų su Jadvyga ir karūnavimosi Lenkijos karalium (po 1386 m.). Tai patvirtina Krokuvoje kaldintos Jogailos lenkiškos monetos su dvigubu kryžium ant skydo (14 pav.)

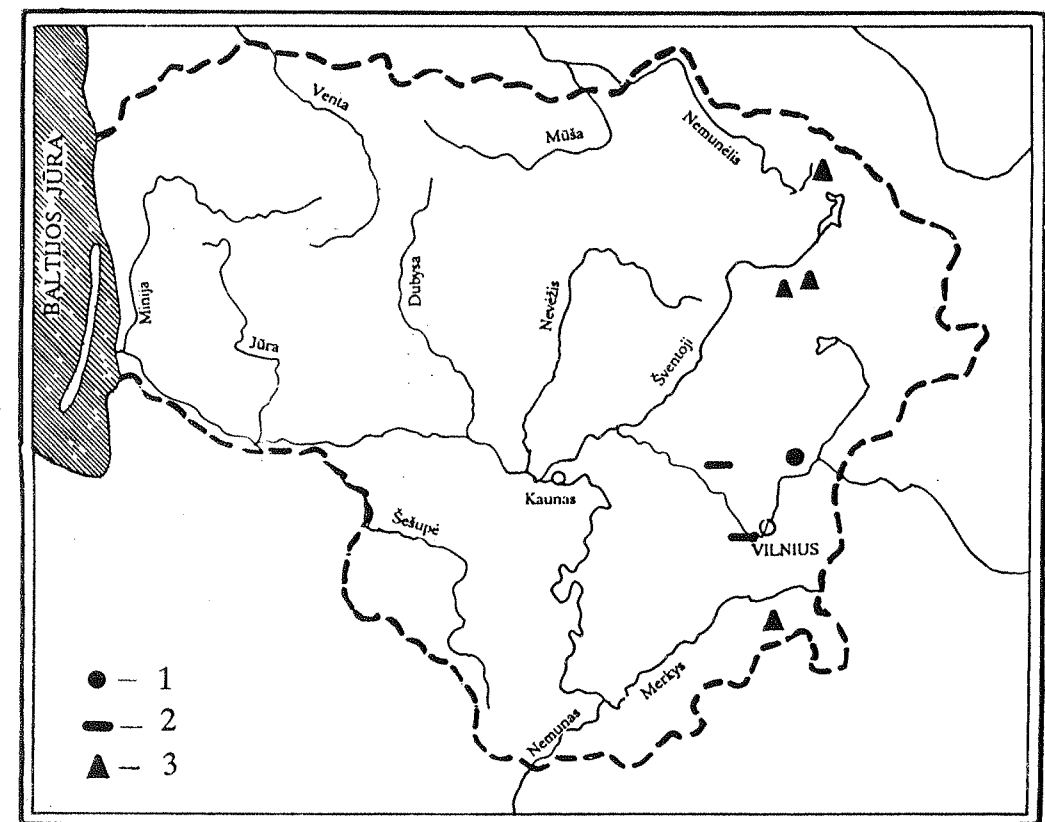


14 pav. Lenkijos karaliaus Jogailos monetos (1386-1393 m.): a - denaras; b - tridenaris

* Literatūroje dvigubas kryžius dažnai vadinamas Vyties (Vyčio) kryžiumi, kadangi istoriniame LDK herbe Vytyje šarvuotas raitelis laiko skydą, kuriame pavaizduotas šis kryžius. Toliau jį vadinsime Vyčio kryžiumi.

Lietuviškose III tipo monetose dvigubas kryžius galėjęs atsirasti tik po Lietuvos krikšto (1387 m.). Taigi III tipo monetas Jogaila kaldino tarp 1387 ir 1392 metų, kai Astravo sutartimi pripažino Vilniaus sostą Vytautui, nušalindamas nuo 1387 m. vasalo teisėmis jame sėdėjusį Skirgailą. Šios monetos itin retos, aptiktos vos 7

radimvietėse, iš jų tik dviejuose lobiuose (15 pav.). Visos žinomos monetos nukaldintos skirtingais spaudais. Tai rodo buvus netobulą kalimo techniką, spaudų trumpamžiškumą. Monetų reverse pavaizduotas raitelis, rankoje laiką kalaviją, kai kuriose monetose primenantį ietį (vėliava), dar nelabai panašus į Vytį. Vienose monetose



15 pav. Monetų su dvigubu kryžiumi radinių topografija: 1 - lobis, 2 - pavienis radynys, 3 - radynys kape. Sosnicos (Černihovas, Kijevo sr.), lobis Vitebsko (Gudija) kapinynas čia nepažymėti

raitelis joja kairėn (IIIa potipis), kitose - dešinėn (IIIc potipis). Vėlyvesniuose Jogailos ir visuose Jogailaičių antspauduose (16 pav.) ir monetose (išskyrus lietuviškąsias Kazimiero monetas) raitelis visada joja kairėn, o visose be išimties Vytauto monetose ir vėlyvesniuose antspauduose jis atgręžtas dešinėn ir laiko skydą su Gedimino stulpais [65].



a



b



c

16 pav. Jogailos ir Jogailaičių antspaudai: a - Jogailos (1388); b - Kazimiero Jogailaičio (1448); c - Aleksandro Jogailaičio (1502)

Tai svarbus argumentas daryti prielaidą, kad IIIc potipio monetas kaldinęs Vytautas, būdamas Jogailos vietininku Vilniaus soste (1392 - 1401 m.) [66]. Jogailos heraldinis ženklas - dvigubas kryžius Vytauto monetose turėjęs rodyti, kad Vytautas pripažįsta Jogailą aukščiausiuoju LDK valdovu (Supremus Dux).

Panašios nuomonės laikosi ir A. Iljinas [45], tiesa, Vytautui priskyres visas III tipo monetas. Mūsų teiginys dėl IIIa ir IIIc potipių monetų priklausomybės sutampa su V. Aleksiejūno pastebėjimu, kad III tipo monetos turėję kelias emisijas, besiskiriančias kalimo technikos lygiu [50]. Padaryti galutinę išvadą būtų galima, jeigu pavyktų iššifruoti kai kurių monetų vienoje ar abejose pusėse apvadėlyje esančias legendas, bet šios, deja, neaiškiai iškaltos, nes monetinių sidabro ruošinių skersmuo mažesnis už spaudų skersmenį ir spaudai necentruoti. Kai kuriuose III tipo monetose identifikuojami kirilica iškaltų slaviškų žodžių **КНАЗ, ПЕЧАТЬ** fragmentai [48,67].

Dėl radinių stokos (žinoma ne daugiau kaip 30 monetų) šios monetos ir metrologiškai mažiausiai ištirtos. Jų masė svyruoja nuo 0,34 g iki 0,743 g, vidutinė masė apie 0,5 g*. Neišaiškinta prasmė taškų, matyt, neatsitiktinai padėtų šalia skydo arba jo viduje, taip pat prie raitelio. Klaidina nevienodas jų skaičius (nuo 1 iki 10). Panašūs taškai (1 arba 2) randami ir II tipo Kęstučio monetose, kur jie iškaldinti šalia Gedimino stulpų arba jų viduje. Teigiama [17], kad taškais galėjo būti žymima emisijų numeracija, tačiau, priėmus šią versiją, sunku būtų paaiškinti, kodėl daugumoje monetų, pvz., Verkių lobyje beveik 99%, nėra nė vieno taško. Greičiausiai šitaip "pasirašydavo" kai kurie spaudų raižytojai.

IIIc potipio monetos skiriasi nuo IIIa potipio monetų ne tik žirgo jojimo kryptimi, bet ir raitelio (Vyčio) išvaizda. Visose IIIc potipio monetose raitelis plačiau už nugaros užsimojęs kalaviju, tarsi kirstų persekiojamą priešą. IIIa potipio monetose kalavijas laikomas priekyje, raitelio ir žirgo poza statiška. Detaliau ištyrus III tipo monetas paaiškėjo, kad dalies IIIa ir IIIc potipių monetų spaudus gamino tie patys raižytojai. Iš viso spaudus gamino 4 - 5 meistrai.

Žinoma viena moneta, kurios vienoje pusėje pavaizduotas dvigubas kryžius ant skydo, o kitoje - sunkiai identifikuojamas daiktas, visai nepanašus į raitelį, vaizduojamą IIIa ar IIIc potipių monetose. Dėl to šią monetą turime išskirti kaip atskirą IIIb potipį. Monetą galėjo nukaldinti ir Jogaila, ir Vytautas. Tiksliau apie tai spręsti, matyt, bus galima tik iš būsimų radinių su aiškesniu reverso atvaizdu.

Daugiausia III tipo monetų (7) rasta Raudondvario (Vilniaus raj.) lobyje [68,44]. Labai vertingą informaciją suteikė Sosnicos (Černihovas) lobis [69], kurio užkasimo laikas (1393 - 1394 m.) labai tiksliai nustatomas pagal jį sudarančias Vladimiro Algirdaičio ir totoriškas monetas. Lobyje rasta viena IIIc potipio moneta. Tuo paneigiama Z. Dukso versija, kad visos III tipo monetos kaldintos Kazimiero (1440 - 1492 m.) [51,55]. M. Gumowskis iš pradžių

šias monetas priskyrė Vytautui [44,15], vėliau - Jogailai [61]. Suprantama, sunku nuspręsti, neskiriant IIIa ir IIIc potipių.

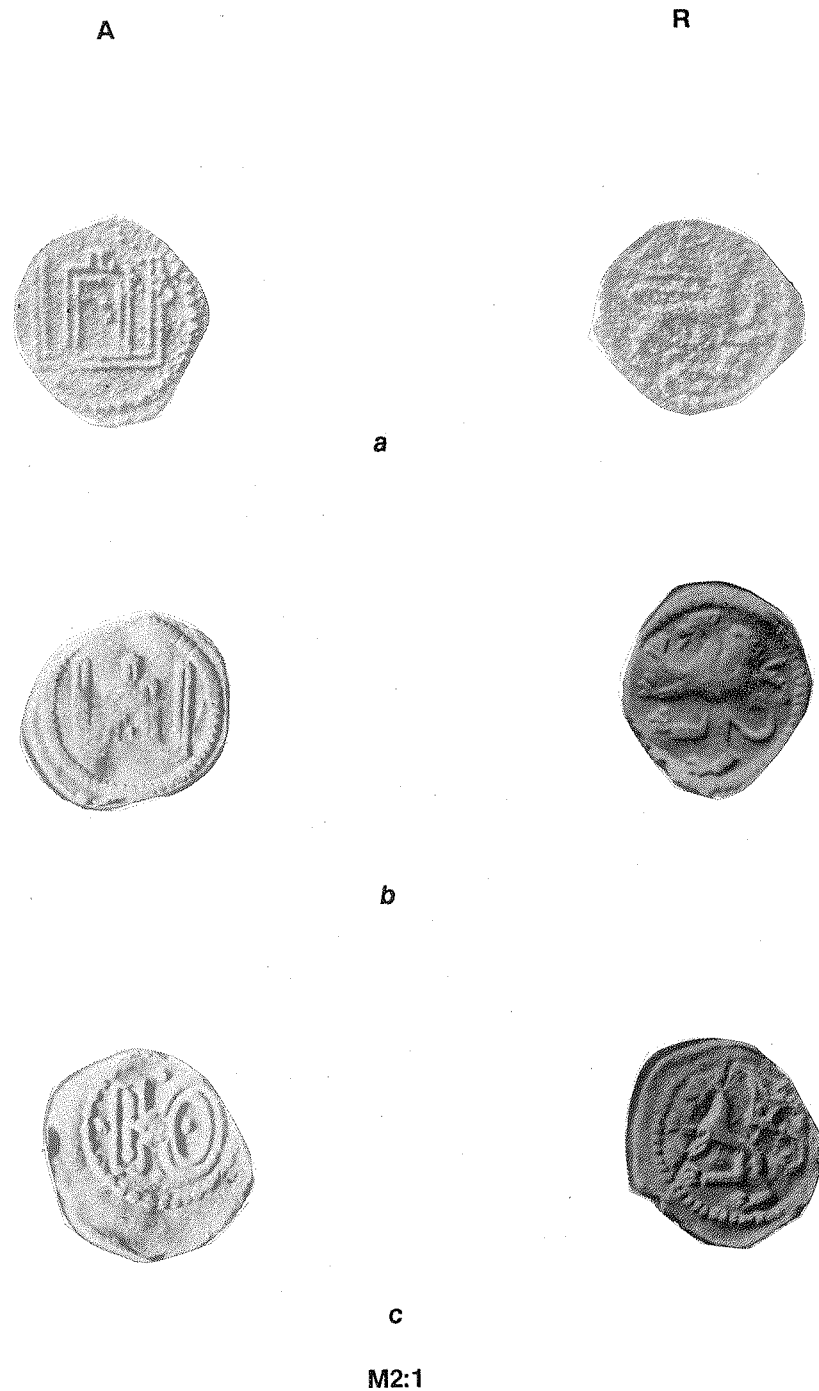
IV tipo monetų randama visoje LDK teritorijoje, bet daugiausia - etnografinės Lietuvos teritorijoje, prie pagrindinių prekybos ir administravimo centrų - Vilniaus, Trakų, Lucko. Kalykla tikriausiai buvusi sostinėje Vilniuje, nors dar viena galėjo būti Lucke [4-6,17,59], svarbiame Vytauto atsparos centre. Lobių gausumas ir monetų paplitimo arealas rodo, jog šios monetos yra lengviausios ir žemiausios prabos (žr. 1 lent.). Tai taip pat rodo jas buvus vėlyvas.

IVa potipio moneta (skersmuo 14,7 mm, masė 0,451 g) yra unikali, rasta Bečių Pakapės (Ukmergės raj.) senkapyje [70]. Moneta ypatinga tuo, kad joje pavaizduoti Gedimino stulpai yra dvigubi. Kitoje monetos pusėje iškaltas Vytiš, atgręžtas dešinėn, labai panašus į Vytauto antspaudų Vyti. Šios monetos aversas labai panašus į žinomas Vytauto sritines monetas, kurių vienoje pusėje vietoj Vyčio pavaizduoti du liūtai (barsai) arba mitinis keturkojis sparnuotas žvėris (17 pav.) [45,71,72]. Beje, visų šių monetų labai panašios masės ir skersmenys (monetų, pavaizduotų 17a pav. ir 17b pav., masės atitinkamai lygios 0,42 g ir 0,43 g) [71]. S. Čižovas įrodė [71], kad šias monetas kaldino Vytautas Smolenske, kai 1404 m. jį užėmė ir nušalino nuo sosto nepaklusnųjį Jurijų Sviatoslavovičių, iki tol kaldinusių monetas, kuriose pavaizduotas identiškas žvėris (17c pav.).

Taigi IVa potipio monetos buvo Smolensko sritinių monetų prototipas, todėl jos tikriausiai buvo kaldinamos kiek anksčiau, greičiausiai 1401 - 1404 metais. Aprašomos monetos spaudas pagamintas tobuliau negu kitų IV tipo monetų, sakytume, preciziškai.

Prieštaringsiausiai vertintos IVb, IVc ir IVd monetos, beje, savo išvaizda ir metrologija labai panašios (žr. 11 pav., 1 lent.). Šios monetos sudarė P. Karazijos detaliausiai ištirtų Alunos Šklėrių ir Krūminių lobių [37] didžiąją dalį. IVb potipio monetose Gedimino stulpų viduje matomas ženklas, sudarytas iš dviejų kreivų brūkšnelių, pasak P. Karazijos, J. Kario [37,17] panašus į raidę V (gotiška "fau") ir reiškiančią Vytauto inicialą. Deja, šiai hipotezei prieštarauja sfragistika ir istorija. Visų pirma, žinomame Vytauto 1385 m. antspaude, pritvirtintame prie Krėvos sutarties [65], lotyniškai parašyta: **SIGILVM WITAWT DVCIS TRACKE** (Trakų kunigaikščio Vytauto antspaudas). Vadinasi, pagoniško Vytauto vardo inicialas turėtų būti ne V (got.), bet W (got.). Antra vertus, žinoma, kad 1386 m. Vytautas buvo pakrikštytas Aleksandro vardu [73], kurį savo antspauduose jis rašė prieš senmeldiškąjį vardą. Pavyzdžiui, jo 1404 m. antspaude (18

* Pagal sidabro kiekį, esantį III tipo monetose, jos maždaug prilygsta dvidenariui. Pažymėsime, kad visų pirmųjų LDK monetų metrologija nėra pakankamai ištirta, reikalauja gilesnės mokslinės analizės, įvertinančios ne tik monetų nusidėvėjimą, bet ir infliacinius procesus.



17 pav. Vytauto sritinės monetos (a, b) ir Smolensko kunigaikščio Jurijaus Sviatoslavovičiaus moneta (c)

pav.) gotišku šriftu lotyniškai įrašyta *S(igilium) allexandri ali(as) wytowdy de(i) gra(tia) magni ducis litvai(e)* (Aleksandro, kitaip Vytauto, Dievo malone Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas) [65]. Todėl tikėtina, kad Vytauto inicialas jo vėlyvosiose monetose (IVb potipis) būtų rašomas kaip gotiška raidė **Δ**. Atidžiai išstudijavę Aluonos Šklėrių, Krūminių lobius [37], mes padarėme

išvadą, kad IVb potipio (pasak P. Karazijos, atmaina B) monetose Gedimino stulpų viduje esanti raidė panašesnė į gotišką raidę **Δ** (žr. 11 ir 18 pav.), negu į V (fau) [66].

Virš Gedimino stulpų IVb potipio monetose yra ženklelis, kuris panašus į raidę **L** (got.). J. Karys teigia [17], kad ši raidė reiškianti Lucko kalyklą, kurioje Vytautas kaldinęs aptariamąs monetas tuo metu, kai kovojo su Jogaila

dėl LDK sosto ir valdė šį miestą (1385-1389 m.), t. y. dar nebūdamas LDK didžiuoju kunigaikščiu. Įtikinamesnė yra P. Karazijos versija, kad raidė yra vyriausiojo pinigiaus ar kalyklos administratoriaus (kontrolieriaus) asmeninis ženklas. Tokių ženklų yra ir vėlyvesnėse XVI - XVIII a. LDK monetose.

IVb potipio monetų averso apačioje, po Gedimino stulpais, matomi du brūkšneliai (romėniškas skaičius II), kurie, pasak M. Gumowskio [61], reiškia monetos nominalą - du denarai (dvidenaris). Tokios nuomonės laikėsi ir J. Karys [17], tačiau šiam teiginiui prieštarauja P. Karazijos atliktų metrologinių tyrimų rezultatai [37]. Jis nustatė, kad, pagal gryno sidabro turinį, vienam Vaclovo IV Prahos grašui prilygsta dešimt IV b potipio monetėlių. Čia reikia pasakyti, kad Vaclovo IV grašiai nelabai tinkami lyginamiesiems metrologiniams tyrimams, nes jie kaldinti labai ilgai (32 m.), o svarbiausia, - didelės infliacijos laikais, ir dėl to šių grašių masė ir praba kito (mažėjo).

Įtikinamesnė M. Gumowskio nuomonė. Nors šio potipio monetos gryno sidabro turi mažiau nei ankstesnės II tipo monetos (žr. 1 lent.), bet jų vertė (nominalas) galėjusi būti padidinta priverstiniu būdu dėl didelės tuo metu visą Vakarų Europą apėmusios infliacijos. Tai aiškiai matyti iš gryno sidabro sumažėjimo nuo 2,7 g Karolio I iki 1,2 g Vaclovo IV Prahos grašiuose. Antra vertus, intensyvi karinė, valstybinė Vytauto veikla reikalavo nemažų pinigų, kurie

buvo gaunami patikrintu būdu - pinigų reforma, mažinančia realią jų vertę ir didinančia deklaruojamąją vertę. Dėl to, matyt, ir buvo nukaldinti IVb potipio dvidenariai, tikriausiai davę nemažą pelną LDK iždui. Tuo aiškintinas šių monetų santykinis gausumas.

Beje, monetos nominalą romėniškais skaičiais labai dažnai žymėjo ir vėlesni LDK kunigaikščiai - Žygimantas Augustas, Steponas Batoras, Žygimantas Vaza ir kiti.

Palyginus IVb potipio monetų reverse pavaizduotą Vytį, atgręžtą dešinėn, su Vytauto antspaudų Vyčiu (18 pav.), nesunku pastebėti, kad jie nepaprastai panašūs. Antra vertus, 10 - ies lobių ir 20 - ies radinių (kapuose) analizė rodo, kad IVb potipio monetos kaldintos XV a. pradžioje ir buvo apyvartoje net iki XVI a. pradžios. Kapuose jų randama kartu su Aleksandro (1492 - 1506 m.), Žygimanto Senojo (1506 - 1548 m.) ir net Žygimanto Augusto (1544 - 1572 m.) monetomis. Manome, kad IVb potipio monetas Vytautas pradėjo kaldinti po Vilniaus - Radomo sutarties (1401 m.), kai jis tapo nuo Lenkijos ir Jogailos nepriklausomu Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Šių monetų emisija turėjusi nutrūkti Vytautui mirus (1430 m.), tačiau per tris dešimtmečius jų nukaldinta tiek daug, kad jos dar ilgai buvo vartotos. Juo labiau, kad po Vytauto mirties prasidėjęs politiškai nestabilus LDK laikotarpis turėjo įtakos ir jos ekonomikai bei finansams, kartu - ir lietuviškų pinigų emisijai.



18 pav. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto mažasis antspaudas (1404 m.)

IVc potipio monetose po Gedimino stulpais taip pat iškalti du brūkšneliai (dvidenaris), tačiau jų viduje - gotiškos raidės ženklas, kurį J. Karys [17] identifikuoja kaip slavišką B, reiškiančią, anot jo, slavišką Vytauto (**ВІТОБТ**) inicialą. Jo manymu, - tai Vytauto dvidenaris, kaldintas slaviškoms LDK žemėms. R. Kiersnowskis tvirtina, kad tai lotyniška raidė B, užrašyta gotišku šriftu, reiškianti Lietuvos didžiojo kunigaikščio Švitrigailos (1430 - 1432 m.) krikščionišką vardą - Boleslovas. Tuo jis pagrindžia T. Čackio spėjimą, kad Švitrigaila kaldinęs monetas [75]. Mūsų nuomone, ši versija labai įtikinama, nes raidė gotiška, o slaviškos raidės to meto rusų kunigaikštysčių monetose ir apskritai rusų epigrafikoje buvo rašomos kirilica [12]. Be to, Švitrigaila žinomas kaip nuosekliausias Vytauto užsienio politikos tęsėjas [76,66], todėl nenuostabu, kad būdamas Vytauto įpėdiniu LDK soste, galėjo toliau kaldinti pirmtako priimto tipo monetas, jose betgi pakeitęs Vytauto (Aleksandro) inicialą savuoju. Aluonos Šklėrių ir Krūminių lobiuose [37] šio potipio dvidenarių yra mažiausiai. Šį santykinį retumą galima paaiškinti trumpu Švitrigailos valdymu (1430 - 1432 m.).

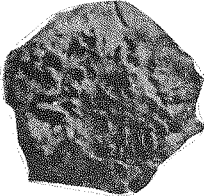
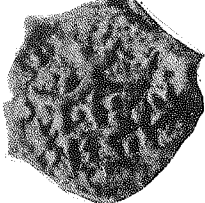
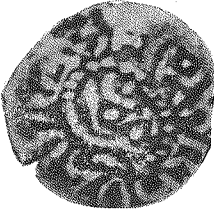
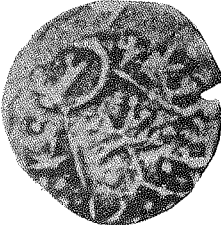



IVd potipio monetoms būdinga tai, kad po Gedimino stulpais nėra romėniško skaičiaus II (žr. 11 pav.). Be to, stulpų viduje iškalta gotiška raidė K (got.). Šio potipio monetas randamos kartu su IVb ir IVc potipių monetomis, jų ypač daug Krūminių lobyje [37]. Kai kurie numizmatai jas priskiria Kęstučiui [37,17], tačiau abejonių kelia reverse pavaizduotas Vytis. Kaip žinoma, Kęstutis savo antspaudoose vaizdavo šarvuotą karį - pėstininką (žr. 13 pav.). Naujausiais duomenimis, IV d potipio monetas yra vėlyviausios iš IV tipo monetų. Tai byloja nemaža radinių Žemaitijoje, kur ankstyvesnių monetų nerasta. IVd potipio monetas priskiriame Kazimierui (1440 - 1492 m.), būtent tam jo valdymo laikotarpiui, kai jis valdė tik LDK ir gyveno Vilniuje (1440 - 1447 m.). Taigi raidė K reiškia Kazimiero inicialą. Įdomu tai, kad Aluonos Šklėrių lobyje IVd potipio monetų nėra, o Krūminių lobyje yra IVb, IVc ir IVd potipio monetų [37]. Vadinas, Aluonos Šklėrių lobs yra senesnis, užkastas dar iki Kazimiero laikų, greičiausiai Žygimanto Kęstutaičio valdymo laikotarpiu (1432 - 1440 m.) - atkaklių kovų su nuverstu nuo sosto Švitrigaila metais.

IV tipo monetas skiriasi nuo visų ankstyvesnių monetų spaudų gamybos technologija - tam tikri piešinio fragmentai iškalti specialiu kalteliu. Naujoji spaudų gamybos technologija buvo pažangesnė už raižymą, nes įgalino daryti daug vienodų (identišku) spaudų minimaliomis darbo sąnaudomis [77]. Beje, kai kurių IVb potipio monetų spaudoose visos raidės "A", "L" (got.) ir skaičius II įkirsti vienos rūšies šiek tiek lenkto brūkšnelio kalteliu. Tuo aiškintina raidžių Gedimino stulpų viduje netobula forma, dėl to išskyla šių raidžių atpažinimo ir IVb potipio monetų identifikavimo problemos. IV tipo denaruose ryškiai atėjusios su krikščionyste Vakarų kultūros įtaka (gotiškos raidės,

pažangesnė spaudų gamybos technologija). Manome, kad visos IV tipo monetas buvo nukaldintos toje pačioje (Vilniaus) kalykloje, tų pačių spaudų raižytojų pagamintais spaudais.

Šalia minėtų valstybinių LDK monetų, XIV a. pab. - XV a. pr. buvo kaldintos kelių tipų sritinės monetas, kurios neabejotinai priskirtinos LDK numizmatikai. Geriausiai ištirtos Kijevo kunigaikščio Vladimiro Algirdaičio (1363 - 1394 m.) monetas [78,69,79-81], kurių daugiausia rasta Sosnicos (Černihovas) lobyje [82,78].

Vladimiras Algirdaitis kaldino 3 - ū tipų sidabrines monetas, chronologine eile pavaizduotas 19 pav. ir aprašytas 2 lentelėje, sudarytoje remiantis Sosnicos lobiu.

Monetos tipas, potipis	Aversas	Reversas
I		
II		
III	a	
	b	
	c	

M2:1

19 pav. Kijevo kunigaikščio Vladimiro Algirdaičio monetas

2 lentelė. Vladimiro Algirdaičio monetų metrologiniai duomenys

Monetos tipas, potipis	Matmenys, mm	Masė, g	Literatūra	Pastabos	
I	14x13 [78]	0,47-0,67 [78]	[79,80,15, 45,78,82]	A - centre, ratelyje, totoriškas ornamentas	
II	13x12 [78]	0,18-0,22 vid. 0,32 [78]	[77,79,80, 15,45,78]	A - centre, ratelyje, raidė K	
III	a	13x12 [78]	0,26 [78]	[79,15,45, 78,82]	A - centre, ratelyje, bizantiškas kryžius
	b	11x10 [78]	0,12-0,16 [78]	[78]	Brakteatas su kunigaikščio ženklu
	c	11x10 [78]	0,14-0,16 [78]	[78]	Brakteatas su bizantišku kryžium

Žinoma 13 Vladimiro Algirdaičio monetų radimviečių, dauguma Kijevo apylinkėse [78]. Monetų kalimo technika iš esmės skiriasi nuo pirmųjų lietuviškų monetų ir yra artimesnė Aukso Ordos, vėliau slavų kunigaikštysčių perimtai monetų kalimo technikai: monetos kaldintos iš atkirstų ir suplotų sidabro vielos gabalėlių, todėl yra šiek tiek pailgos su dviem lygiais kraštais (žr. 19 pav.). Apskritai šios monetos labai primityvios, spaudai raižyti rėztuku, nenaudoti kalteliai, kunigaikščio vardas dažniausiai išraižytas klaidingai, kartais tėra jo fragmentai. Visų monetų, išskyrus IIIb potipio brakteatus, aversu iškaltas kunigaikščio ženklas, kurio prasmė dar nėra pakankamai išaiškinta. N. Kotliar iškėlė hipotezę [78], kad tai galbūt slaviškos raidės K ir B - pirmosios Kijevo ir kunigaikščio Vladimiro vardų raidės. Tačiau šiam spėjimui prieštarauja II tipo monetų reverse centre esanti raidė K, kuri, N. Kotliar teigimu, taip pat reiškianti Kijevo.

Įtikinamesnis N. Lichačiovo aiškinimas [83], kad tai esąs lietuviškas herbas, labai panašus į Mindaugo herbą žinomame švininiame antspaude (20a pav.) [84], kurio kitoje pusėje esantį įrašą N. Lichačiovas iššifruoja kaip **МЪНГДОВГЪ**. Manoma, kad Kijevo kunigaikštis Vladimiras Algirdaitis priklausęs Mindaugo dinastijai.

Vladimiro Algirdaičio ženklą galima taip pat palyginti su Palenkės kunigaikščių Teodorui Karijotaičiui (prieš 1393 m.) priskiriamu ženklu [85,86] monetoje (20 b pav.), rastoje tame pačiame Sosnicos lobyje.

Seniausios Vladimiro Algirdaičio monetos yra I tipo monetos, kurių reverse, taškiniame ratelyje, iškaltas totoriškas ornamentas. Matyt, Vladimiras Algirdaitis kurį laiką turėjęs skaitytis su totoriais, mokėti jiems duoklę, jų ženklus įkalti savo monetose. M. Gumowskio nuomone [15], Vladimiro Algirdaičio priklausomybė nuo totorių baigėsi Jogailai užėmus Lenkijos sostą (1386 m.). Iš to daroma išvada, kad I-ojo tipo monetos buvo kaldinamos iki 1386 m. Jas pakeitė II tipo monetos su raide K reverse.

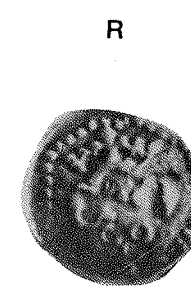
Pažymėtina, kad kai kuriose šio tipo monetose raidė K reverse labai panaši į lotynišką raidę /S, kartais /Z, tarp kurių gali būti taškas [82]. Vieni tyrinėtojai teigia, kad tai totoriškos tamgos tipo ornamentas [80], kiti tvirtina, kad tai Skirgailos, kurio krikščioniškas vardas Jonas (Ioannes), abiejų vardų inicialai [85]. Teiginys toks drastiškas, kad, priremtas istorinių faktų, net pats autorius juo suabejoja. Iš tiesų sunku patikėti, kad Skirgaila, kuris 1394 m. Vytauto buvo pasodintas į Kijevo sostą vietoj nušalinto Vladimiro Algirdaičio, savo vardą lotyniškus



a



b



M2:1

20 pav. a - švino antspaudas su Lietuvos didžiojo kunigaikščio (karaliaus) Mindaugo herbu (15x16 mm²); b - Palenkės kunigaikščio Teodoro Karijotaičio moneta (prieš 1393 m.) iš Sosnicos lobio

inicialus būtų kaldinęs kartu su buvusio ir nušalinto kunigaikščio slavišku vardu **ВЛАДИМИР**.

Vladimiro Algirdaičio monetų reverse, apvade, iškalta legenda šifruojama kaip kunigaikščio vardas slaviškomis raidėmis. Dėl spaudų raižytojų neraštingumo, nepatyrimo ir dėl monetos mažumo žodis **ВЛАДИМИР** įgyja pačias keisčiausias atskirų vardo raidžių kombinacijas, todėl, kol nebuvo ištirtas Sosnicos lobis, teturint vos keletą monetų, šie įrašai buvo įvairiausiai aiškinami, keliamos netikėčiausios hipotezės. Antai N. Kotliar įrodė [78], kad ankstesniuose darbuose aprašomos kunigaikščių Romano Michailovičiaus [81] (tariamai valdžiusio Kijevo dar prieš Vladimirą Algirdaitį) arba Romano Fiodorovičiaus [87,15,17] (tariamai valdžiusio Kijevo po Vladimiro Algirdaičio) monetos iš tiesų yra Vladimiro Algirdaičio I tipo monetos ir kad jokio Kijevo valdovo Romano vardu nėra buvę!

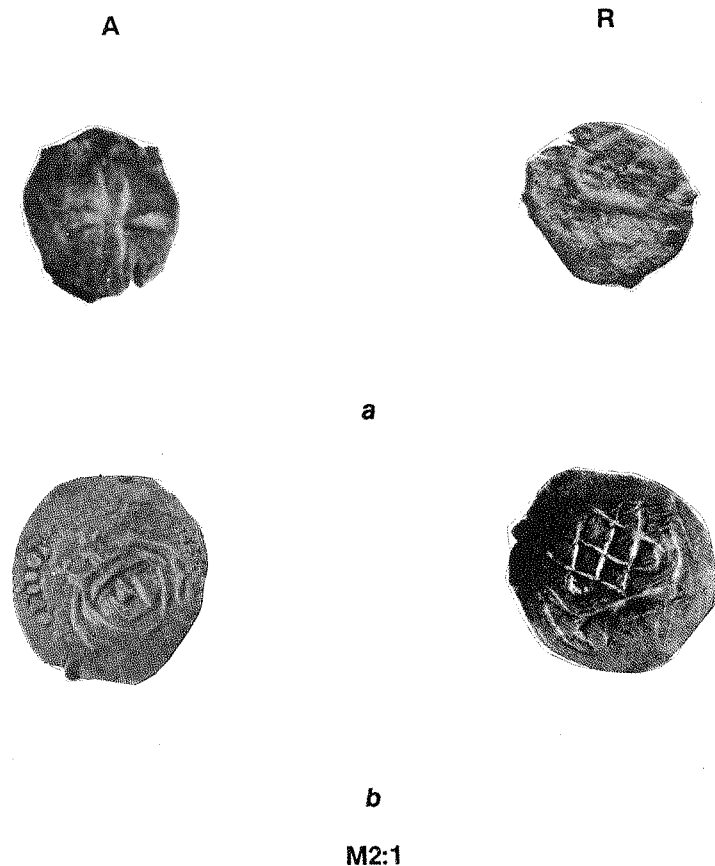
I tipo monetos yra masyvesnės (žr. 2 lent.), nukaldintos rūpestingiau negu kitų tipų monetos, kurių masė ir vertė po truputį mažėjo, kol pagaliau jos virto brakteatais - vienpusėmis plonomis monetėlėmis, kaldintomis IIIa potipio monetų averso (IIIb potipis) arba reverso (IIIc potipis)

spaudais. Galima taip pat manyti, kad šie brakteatai yra gamybos brokas, atsiradęs netobula technika kaldinant tokias menkavertes monetas. Todėl kai kurie tyrinėtojai neišskiria IIIa, IIIb ir IIIc potipių [82,85].

Sosnicos lobyje analizė parodė, kad daugiausia kaldinta III tipo monetų, kurių reverso centre pavaizduotas bizantiškas kryžius. Nustatyta, kad IIIa, IIIb ir IIIc potipių monetos buvo kaldinamos vienu metu, Vladimiro Algirdaičio valdymo pabaigoje.

Po Vladimiro Algirdaičio Kijevo valdžiusiam jo broliui Skirgailai (1394 - 1397 m.) priskiriama vienintelė iki šiol žinoma tokio tipo sidabrinė moneta (21 a pav.), buvusi Sosnicos lobyje. Jos averse pavaizduotas Skirgailos herbas - kryžius [29], reverse - keturkojis gyvūnas (liūtas, barsas). Monetos dydis - 11x12 mm², masė - 0,33 g.

Naujausi archeologiniai atradimai atkreipė dėmesį į 1976 m. Utenoje ir Narkūnų piliakalnyje (Utenos raj.) rastas dvi sidabrinės monetas (21 b pav.) [88,90]. Dar viena panaši moneta rasta Latvijoje, kasinėjant Lokstenės piliakalnį [91], ketvirtoji žinoma iš Vilniuje buvusio Gudų muziejaus inventoriaus knygos [92]. Monetų averse pavaizduotas valdovas su karaliaus karūna, reverse - keturpėsčias



21 pav. a - Kijevo kunigaikščio Skirgailos (1394 - 1397 m.) moneta (Sosnicos lobis);
b - Utenoj rastoji moneta

liūtas (barsas), kurio uodega susukta į charakteringą totorišką ornamentą, dažnai aptinkamą Maskvos kunigaikštystės valdovo Dmitrijaus Doniečio ir jo sūnaus Vasilijaus Dmitrijevičiaus (Vytauto žento) monetose [12]. Iškelta hipotezė, kad šios monetos lietuviškos, priskirtinos Jogailai [90,92]. Manytume, kad mokslas nepasakė paskutinio žodžio, kadangi monetų pakraščiuose iškalti fragmentai (identifikuojama raidė X) nepakankami, kad iš jų galima būtų rekonstruoti žodžius **VLADISLAUS REX**, kaip kad daro E. Ivanauskas. Be to, neaišku, kodėl Jogaila (Vladislovas) savo monetas turėjęs žymėti pavaldumo totoriams simboliu. Tai neturintis precedento atvejį lietuvių numizmatikoje. Greičiausiai tai kurios nors slavų kunigaikštystės, galbūt įėjusios į LDK sudėtį, monetos.

Pasak minėtos hipotezės, reverse pavaizduotas gyvūnas su totorišku ornamentu yra Vladimiro Didžiosios Kunigaikštystės emblema. Tačiau *a priori* teigdamas, kad monetos averse pavaizduotas Jogaila, hipotezės autorius [92] priverstas kurti dar vieną hipotezę. Esą ši moneta galėjusi būti ideologinės kovos dėl Vladimiro Didžiosios Kunigaikštystės sosto įrankiu.

Lietuviškajai numizmatikai taip pat priskirtinos žinomos Aukso Ordos bei Kafos monetos, kontrastuotos Gedimino stulpais [47,17], prie kurių gali būti iškalti keli taškai arba rateliai (22 pav.). Taip buvo ženklintos prekybos keliais į LDK per muitines patenkančios svetimų kraštų monetos. Taškų ir ratelių prie Gedimino stulpų paskirtis nėra iki galo išaiškinta, tačiau spėjama, kad šitaip galėjo būti žymima kontrastuotoms monetos vertė. Galėjo taip būti žymima ir muitinė (kalykla), kurioje kontrastuota moneta. Tikslus atsakymas - užduotis ateities tyrinėtojų.

Literatūroje minima Kaributo Algirdaičio moneta [46,44,12,17], mūsų nuomone, yra falsifikatas. Įtarimą kelia XIV amžiui stebėtina aukštas kalimo technikos lygis bei monetos "unikalumas".

Populiarioje literatūroje [93,94] rašoma ir apie kitas, kartais neįtikėtinais keistas tariamai Jogailos laikų lietuviškas monetas, kurių čia neaprašinėjame, negalėdami patikrinti informacijos autentiškumo. Tačiau esame įsitikinę, kad numizmatikos mokslas ateityje išaiškins dar ne vieną lietuvišką monetą.



22 pav. Totoriškos monetos, kontrastuotos Gedimino stulpais

ALGIRDAS
1345 - 1377



A Ietigalis, šalia jo bizantiškas kryžius.
R Legenda ПЕЧАТЬ ** senovės slavų rašmenimis (kirilica).

Vilniaus kalykla, 136? - 1377 m., sidabras, skersmuo 16-18 mm, masė 0,93-1,45 g, praba apie 940.

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
1		ПЕЧѢТЬ	[4, ČDM]	R5	

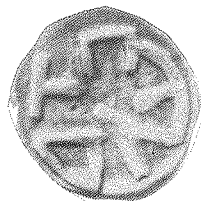
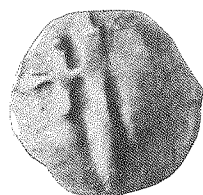
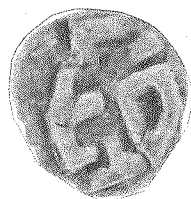
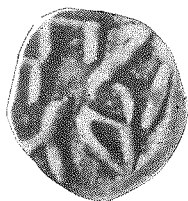
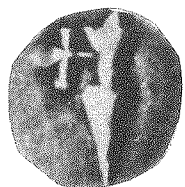
* Kalimo technika netobula. Monetos išgaubtos, dažniausiai į averso pusę.
** Legenda skaitoma laikrodžio rodyklės kryptimi.

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
2	"	ПЕЧѢТЬ	[ČDM]	R5	
3	"	ПЕЧѢТЬ	[ČDM]		
4	"	ПЕЧѢТЬ	[ČDM]		
5	"	"	[95146]		R - vidury bizantiškas kryžius
6	"	ПЕЧѢТЬ	[K]		
7	"	ПѢЧѢТЬ	[K]		
8	"	ПѢЧѢТЬ	[K]		
9	"	ѢЧѢТЬ	[ČDM, ŠAM]		R - legenda skaitoma kryptimi, priešinga laikrodžio rodyklės kryptimi
10	"	БЕЧѢТЬ	[ČDM]		
11	"	ѢЧѢТЬ	[17, ČDM]		
12		"	[ČDM]		
13	"	ПЕЧѢТЬ	[ČDM]		
14	"	ПѢЧѢТЬ	[ČDM]		
15	"	ПѢЧѢТЬ	[ČDM]		
16		ѢЧѢТЬ	[ČDM]		R - legenda skaitoma kryptimi, priešinga laikrodžio rodyklės kryptimi
17	"	ѢЧѢТЬ	[ČDM]		

A

R

DVIDENARIS



- A. letigalis, šalia jo bizantiškas kryžius.
R. Legenda ПЕЧАТЬ* senovės slavų rašmenimis (kirilica).

Vilniaus kalykla, 137? - 1386 m., sidabras, skersmuo 12-14 mm, masė 0,59-0,81 g, praba apie 500.

M2:1

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
18		ПЭУДТ	[96]	R7	Kalimo technika netobula
19	"	ЧТРУПП	[97]		R - legenda skaitoma kryptimi, priešinga laikrodžio rodyklės kryptimi

* Legenda skaitoma laikrodžio rodyklės kryptimi.

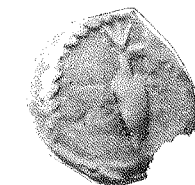
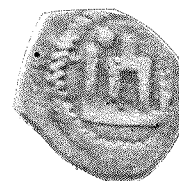
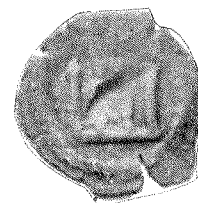
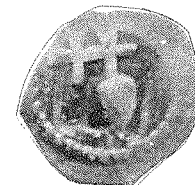
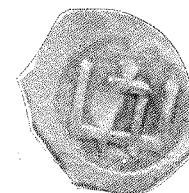
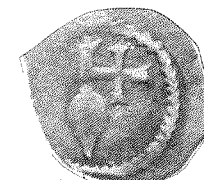
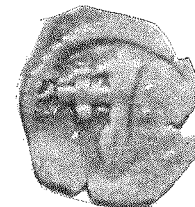
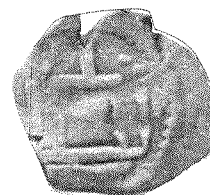
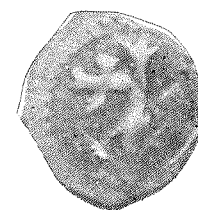
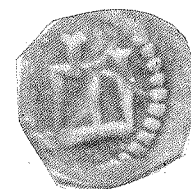
KĘSTUTIS

1345 - 1377, 1381 - 1382 m.

A

R

DENARAS



- A. Gedimino stulpai taškiniame ratelyje.
R. letigalis, šalia jo bizantiškas kryžius. Aplink taškinis ratelis.

Trakų (Vilniaus?) kalykla, 137? - 1382 m., sidabras, skersmuo 12-14 mm, vid. masė 0,33 g, praba 470 - 490.

M2:1



M2:1

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
20			[95144]	R4	Kalimo technika netobula, spaudai necentruoti, spaudų defektai
21			[ČDM]		"
22			[ČDM]		"
23		"	[15,99,ČDM]		"
24		"	[ČDM]		"
25			[15,K]		"
42					

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
26	"		[ČDM]	R4	"
27			[ČDM]		"
28		"	[ČDM]		"
29		"	[ČDM]		"
30			[K]		"

JOGAILA
1377 - 1381, 1382 - 1392 m.



DVIDENARIS*

- A. Taškiniame apvade dvigubas (Vyčio) kryžius ant skydo.
R. Taškiniame ratelyje raitelis (Vytis) su kalaviju (ietimi), atgręžtas kairėn.








Vilniaus kalykla, 1387 - 1392 m., sidabras, skersmuo 12-14 mm, masė 0,34 - 0,74 g, praba 560 - 940.

* Kalimo technika netobula, spaudai necentruoti, kai kurių monetų apvade neįskaitomi legendos slaviškomis raidėmis fragmentai.



M2:1

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
31		-	[K]	R7	
32	"	-	[K]		R - po žirgu taškas
33	"	-	[68333]		R - virš žirgo taškas
34	"	-	[K]		R - virš žirgo trys taškai

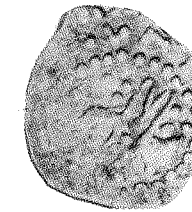
Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
35		-	[K]	R7	R - virš žirgo ir po juo po tašką
36		-	[IEM]		
37		-	[15]		R - taškinis ratelis dvigubas
38	? 	-	[K]		
39		-	[956974]		
40		-	[15]		
41		-	[68328]		

JOGAILA (VYTAUTAS?)

A



R




DVIDENARIS

- A. Trigubame ratelyje (vidinis ir išorinis rateliai linijiniai, vidurinis taškinis) dvigubas (Vyčio) kryžius ant skydo. Šalia ir virš skydo taškai.
- R. Neidentifikuojamas piešinys, aplink kurį legendos slaviškomis raidėmis fragmentai.

Vilniaus kalykla, 1387(?) - 1401(?) m., sidabras, skersmuo apie 13 mm, masė 0,417 g, praba apie 560 - 940.

M2:1

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
42		-	[K]	R*	Kalimo technika netobula

VYTAUTAS
1392 - 1430 m.

A

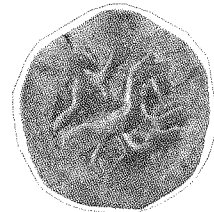
R

DVIDENARIS*



- A. Taškiniame ratelyje dešinén atgręžtas raitelis (Vytis) su kalaviju.
R. Taškiniame ratelyje dvigubas (Vyčio) kryžius ant skydo, aplink apvade legendos slaviškėmis raidėmis fragmentai.

Vilniaus kalykla, 1392 - 1401 m., sidabras, skersmuo 12-14 mm, masė 0,35 - 0,53 g, praba 560 - 940.

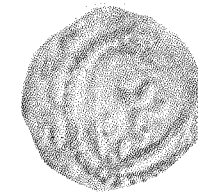
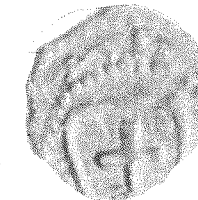
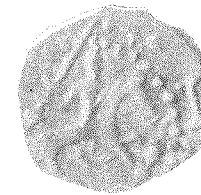


M2:1

* Kalimo technika netobula, spaudai necentruoti, legendos fragmentai neįskaitomi.

A

R



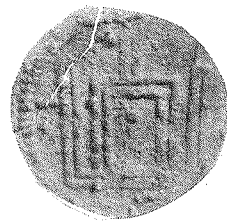
M2:1

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
43	-		[96,98]	R8	
44	-		[K]		
45	-		[69]		A - virš žirgo trys taškai
46	-		[15,48]		
47	-		[K]		A - po žirgu du taškai

A

R

DVIDENARIS



M2:1

A. Gedimino stulpai taškiniame ratelyje.
R. Vytis, atgręžtas dešinėn. Aplink taškinis ratelis.

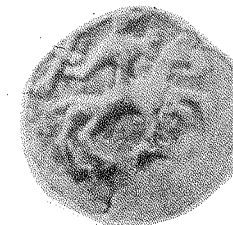
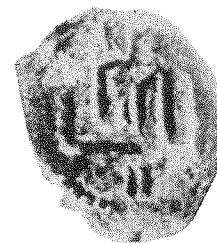
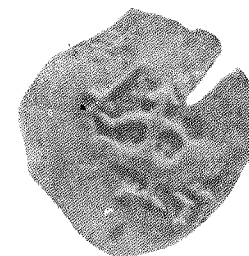
Vilniaus kalykla, 1401 - 1404 m., sidabras, skersmuo 14 mm, masė 0,451 g.

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
48		-	[70]	R*	Gedimino stulpai dvigubi

A

R

DVIDENARIS





M2:1

A. Gedimino stulpai, jų viduryje gotiška raidė A, po jais du vertikalūs brūkšneliai, virš Gedimino stulpų ženklas, primenąs raidę L. Aplink taškinis ratelis.

R. Vytis, atgręžtas dešinėn. Aplink taškinis ratelis.

Vilniaus kalykla, 1401 - 1430 m., sidabras, skersmuo apie 14,7 mm, vid. masė 0,39g, praba 420 - 520.

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
49		-	[37]	R4	Kalimo technika netobula, spaudai necentruoti
50		-	[37]		"
51		-	[37]		"
52		-	[37]		"
53		-	[37]		"
54		-	[37]		"
55		-	[37]		"

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
56		-	[37]	R4	"
57		-	[37K42]		"

ŠVITRIGAILA
1430 - 1432 m.




DVIDENARIS

- A. Gedimino stulpai, jų viduryje gotiška raidė **B**, po jais du vertikalūs brūkšneliai. Aplink taškinis ratelis.
R. Vytis, atgręžtas dešinėn. Aplink taškinis ratelis.

Vilniaus kalykla, 1430 - 1432 m., sidabras, skersmuo apie 14,7 mm, vid. masė 0,39g, praba 420 - 520.

M2:1

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
58	 II	-	[37]	R6	Kalimo technika netobula, spaudai necentruoti

KAZIMIERAS
1440 - 1492 m.



DVIDENARIS*

- A. Gedimino stulpai, jų viduryje gotiška raidė K. Aplink taškinis ratelis.
R. Vytis, atgręžtas dešinėn. Aplink taškinis ratelis.

Vilniaus kalykla, 1440 - 1447 m., sidabras, skersmuo apie 14,6 mm, vid. masė 0,41 g, praba 420 - 520.

M2:1

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
59	-	-	[37]	R5	
60	-	-	[37K.162]		R - tarp raitelio ir žirgo galvos ženklas x
61	-	-	[37K.123]		A - raidė apgręžta (X)

* Kalimo technika netobula, spaudai necentruoti.

LIETUVOS DIDŽIOJO KUNIGAİKŠČIO ALEKSANDRO JOGAILAIČIO MONETOS

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero sūnus Aleksandras, LDK bajorų reikalavimu atskiro nuo Lenkijos valdovo, dar 1490 m. buvo paskirtas karaliaus vietininku Lietuvoje. Kazimierui mirus, 1492 m. jis buvo išrinktas Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, o 1501 m., mirus vyresniajam broliui Jonui Albrechtui, tapo ir Lenkijos karaliumi.

Teigiama, kad savo pirmąsias monetas - denarus be inicialo A, Aleksandras nukaldinęs dar prieš sėsdamas į LDK sostą, t.y. 1490 - 1492 metais [17]. Tapęs LDK valdovu, jis ėmėsi tvarkyti pašlijusį LDK pinigų ūkį - pradėjo masiškai kaldinti denarus ir pusgrašius, uždraudė išvežti sidabrą į užsienį. Vilniaus kalyklai vadovavo aukšti pareigūnai - maršalka Liutauras Chreptavičius (1495 - 1499 m.), vėliau kunigaikštis Mykolas Glinskis (1501 - 1509 m.) [100]. Istorija išlaikė ir pinigų kalėjo Fridricho Šlėgerio (Fridrich Schlöger), minimo 1500 m. Aleksandro jam išduotame rašte, vardą [101].

Aleksandro monetose pirmą kartą atsirado Lietuvos ir Lenkijos politinio susijungimo simbolika: monetų averse pavaizduotas LDK herbas - Vytis, reverse iškaldintas Lenkijos herbas - Erelis. Pažymėtina, kad ankstyvesnėse monetose inicialas A (denaruose) ir pusgrašių legenda iškalti gotišku šriftu, o vėlesnėse jau juntama Atgimimo epochos įtaka, ir šriftas tampa renesansiniu [102]. Pereinamuoju laikotarpiu dėl skirtingo apatinio ir viršutinio monetinių

spaudų dilimo atsirado mišraus tipo pusgrašiai: aversas gotiškas, reversas renesansinis arba atvirkščiai. Vilniaus lobio duomenimis [102], mišraus tipo monetų mažiausia, o gotiškų yra maždaug 3 kartus daugiau negu renesansinių. Šie duomenys neblogai atspindi monetų santykinį retumą ir kaldinimo intensyvumą.

Monetų kaldinimas visais laikais valstybei būdavo pelningas [103]. Masinis Aleksandro monetų kaldinimas priskirtinas XV a. pabaigai, kai LDK lždui reikėjo daug lėšų, norint atsispirti LDK sąskaita stiprėjančiam Maskvos valdovui Ivanui III [104]. Nors elekciniame Petrko suvažiavime 1501 m. lenkų atstovai reikalavo suvienodinti LDK ir Lenkijos monetų svorį ir vertę [105], LDK monetos nepakito ir išliko penktadaliu vertingesnės už tokias Lenkijos monetas.

Aleksandro pinigų reformos metu turėjusi būti nukaldinta grašio vertės moneta, analogiška Prahos grašiui. Tai liudija 1502 m. bandomasis grašis, aprašytas F. Piekosiński [106]. Deja, užbaigti pinigų reformą Aleksandrai sutrukdė ankstyva mirtis, o vienintelė žinoma grašio vertės bandomoji moneta žuvo per gaisrą [107]. Manoma [39], kad lietuviškas grašis - tai nepavykęs bandymas suvienodinti LDK ir Lenkijos pinigų sistemas. Tokiam teiginiui neprieštaruoja ir faktas, kad tai yra pirmoji lietuviška moneta, kurioje pažymėta, kad Lietuvos didysis kunigaikštis kartu yra ir Lenkijos karalius.

3 lentelė. Aleksandro monetų metrologiniai duomenys

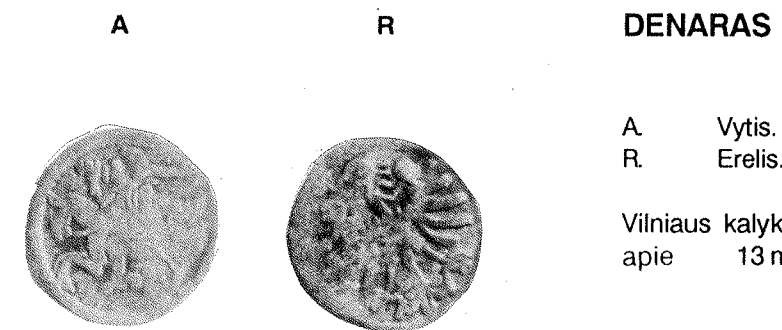
Moneta	Masė, g	Praba, lotai*	Sidabro kiekis, g	Monetų kiekis iš vienos Krokuvos markės (197,68 g)	
				ligatūrinės	sidabro
Denaras	0,345	4	0,085	573,0	2325,6
Pusgrašis	1,197	6	0,446	165,1	442
Grašis	3,0	6	1,162	65,9	170,1

* Lotinėje prabavimo sistemoje 16 lotų atitinka gryną sidabrą (žr. 43 lent.).

4 lentelė. Vilniaus monetų kalyklos administratoriai valdant Aleksandrui

LDK Žemės išdininkas	Kalyklos valdytojas
Andrius Aleksandravičius 1492 - 1495	Liutauras Chreptavičius 1495 - 1499
Fedko Chreptavičius 1501 - 1508	Mykolas Glinskis 1501 - 1506

ALEKSANDRAS
1492 - 1506 m.



M2:1

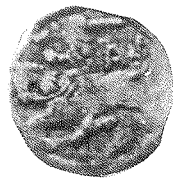
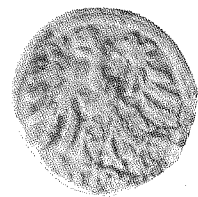
Nr.	A	R	Inf. š.	Rn
62	-	-	[108, ČDM, KNM]	R8

* Moneta kaldinta dar prieš Aleksandrui įžengiant į LDK sostą

A

R

DENARAS



A. Vytis. Virš jo, dešiniau, raidė **A**.
R. Erelis.

Vilniaus kalykla, 1492 - 1506 m., bilonas, skersmuo apie 13 mm, vid. masė 0,345 g, praba apie 250.

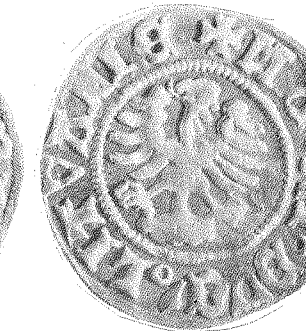
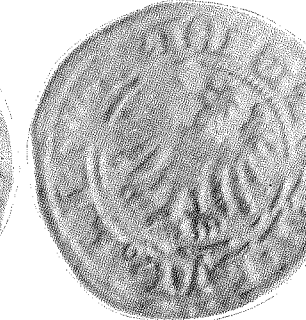
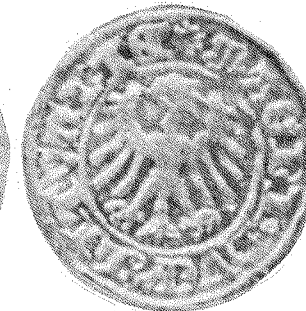
M2:1

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
63	⚡	-	[195199]	R2	A - Žirgo atmainos
64	A	-	[95200]	R2	"

A

R

PUSGRAŠIS



M2:1

A. Vytis. Tarp dviejų ratelių legenda gotiškėmis raidėmis **MON(eta) ALEXANDRI**.
R. Erelis. Tarp dviejų ratelių legenda gotiškėmis raidėmis **MAGNI DVC(atus) LITVANIAE**.

Vilniaus kalykla, 1492 - 1506 m., sidabras, skersmuo 20-22 mm, vid. masė 1,35 g, praba apie 375.

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
65	MON' - o - ALEXANDRI	✠ MAGNI o DVC o LITVANIAE	[95197]	-	
66	ALEXANDRI o	"	[95198]		A,R - raidės M, N renesansinės

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
67	"	"	[K]	—	A - nėra vidinio ratelio
68	"	"	[IEM]		A,R - nėra vidinio ratelio
69	"	✠ MAG o' I DVC' o LITVANIE	[110177]		
70	ALEXAN DRI	✠ MAGNI o DVC' o LITVANIE	[K]		
71	ALEXANDR o	DVCVA' o LVANIE	[IEM]		
72	MON' - ALEXI o	DVC' o LITVANI	[110'78]		
73	MON' - o - ALEXANDRI o	DVC' o LITVANIE	[IEM]		R - raidė N renesansinė
74	"	DVC' o LITVANIE	[IEM]		"
75	MON' - o - ALEXANDRI	"	[IEM]		"
76	MON' - - ALEXANDRI	"	[IEM]		A - raidės M,N renesansinės
77	ALEXANDRI o	"	[IEM]		
78	MON' - o - ALEXANDRI o	"	[IEM]		A,R - raidės M,N renesansinės
79	ALEXANDRI	"	[K]		"
80	ALEXNDRI	"	[111]		"
81	ALEXANDRI o	LITVANIE o	[IEM]		"
82	ALEXAND' o	LITVANIE	[K]		"
83	"	LITVANIE o	[IEM]		"
84	"	✠ MAGN o DVC' o LITVANIE	[K]		"
85	MONE' - o - ALEXANDRI	✠ MAG ? C' o LITVANIE	[IEM]		"

A

*



R



M2:1

GRAŠIS

- A. Skydas keturių laukų, kuriuose pakaitomis ereliai ir karūnos. Tarp dviejų ratelių legenda **ALEXANDER D(ei) G(ratia) R(ex) POLONIE.**
- R. Vytis. Tarp dviejų ratelių legenda **MON(eta) NO(va) MAGNI DVC(atu) LITVANI(e).**

Vilniaus kalykla, 1502m., sidabras, skersmuo 28 mm, masė apie 3,1 g, praba apie 375.

Nr.	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
86	✠ ALEXANDER : D : G : R : POLONIE	MON:NO':MAGNI:DVC: LITVANI:	[46,108, 17]	R*	Bandomoji moneta

* Fotografijoje muliažas [ČDM].

ŽYGIMANTO SENOJO MONETŲ SISTEMA

Žygimantas Senasis, Aleksandro jaunesnysis brolis, 1499-1506 m. valdė nedidelę Glogovijos kunigaikštystę Žemutinėje Silezijoje. Ten 1506 m. jis nukaldino grašio vertės monetą (23 pav.), kuri vėliau tapo LDK monetų prototipu. Po Aleksandro mirties 1506 m. tapęs Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu ir Lenkijos karalium, jis netrukus (1508 m.) pradėjo kaldinti pirmąsias datuotas lietuviškas monetas - pusgrašius, savo išvaizda panašius į Aleksandro monetas, nors gerokai tobulesnius. Pusgrašius kaldino be paliovos 1508 - 1529 m. Iki 1518 - 1519 m. legenda juose rašoma gotišku šriftu, vėliau prigyja renesansinis. Šiuo metu, pagal puošnaus Renesanso reikalavimus, pakinta Vyčio išvaizda: žirgas su ilga gūnia, raitelis su plunksnomis papuoštu šalmu, žodžiu, veržlusis Vytis, persekiojantis priešą, virsta turnyrų riteriu, statiška poza šokdinančiu savo žirgą.

Karo su Maskva spiriamas papildyti valstybės lžda, Žygimantas Senasis pradėjo kaldinti lietuviškus grašius,

vadintus plokščiaisiais [39], skirtingai nuo Prahos grašių, dokumentuose vadinamų plačiaisiais. Sprendžiant iš spaudų gausumo, grašių emisija buvo masinė ir valstybei davė nemažai pelno. Tačiau 1536 m., atsiradus taikos su Maskva perspektyvai, lietuviškų grašių kaldinimas buvo staigiai nutrauktas. Taigi, naujai atidarytoji Vilniaus monetų kalykla veikė tik nuo 1535 m. sausio iki 1536 m. birželio mėnesio. 1535 m. rugpjūčio mėn., vyriausioju kalyklos pinigium (meistru) tapus Torūnės uždarytos kalyklos vyriausiajam pinigiumi Motiejui Šilingui [112], grašių emisijos pradėdamos žymėti mėnesio lotyniško pavadinimo pirmąja raide, iškalama monetos reverse po žirgu (žr. 5 lent.). Rasta monetų, pažymėtų raidėmis A, S, N (1535 m.), I, F, M, A (1536 m.). Legendų pradžioje (pabaigoje) vartotų ženklų, interpunkcijų stebėtina įvairovė bei spaudų gausumas rodo nepaprastai didelę grašių emisijos apimtį. Sprendžiant iš monetų išvaizdos, grašių spaudus gamino 7 - 9 spaudų raižytojai, sukūrę ne mažiau kaip 113 spaudų.

5 lentelė. Žygimanto Senojo grašių chronologinis žymėjimas

Metai	Raidė	Monetos kaldinimo mėnuo		Spaudų skaičius
		lotyniška	lietuviška	
1535	-		sausis, vasaris, liepa, gruodis	24
	A	August	rugpjūtis	1
	S	September	rugsėjis	2
	N	November	lapkritis	11
1536	-		sausis	16
	I	Januarius, Junius	sausis, birželis	15
	F	Februarius	vasaris	22
	M	Martius, Maius	kovas, gegužė	13
	A	Aprilis	balandis	9

A



R



M2:1

23 pav. Žygimanto Senojo Glogovijos kunigaikštystės 1506 m. gras

Vilniaus kalykla, palyginti su kitomis to meto dirbtuvėmis, buvusi stambi įmonė. Žinoma, kad XVI a. viduryje joje dirbo 33 žmonės, taip pat laikinai samdomų darbininkų. Ji turėjo valdytoją (laikytoją), raštininką, vyriausiąjį pinigų, prabuotoją, spaudų raižytoją, kalėjų, lydytojų, taip pat ją aptarnavusių pirklių - sidabro tiekėjų [113]. Žygimanto Senojo valdymo laikotarpiu (1506 - 1544) LDK Žemės išdo, kuriam buvo pavaldžios pinigų kalyklos, išdininkais buvo Bohušas Bohovitinovičius, Abraomas Jezofovičius, Jonas Horonstajus [46,108,39], kalyklos valdytoju ir vyriausioju pinigium - Ulrichas Hozijus [108,39], valdytoju - Vilniaus vyskupas Jonas [39], vyriausiais pinigiais - Kasparas Maleris [39], Motiejus Šilingas [39,102] (žr. 10 lent.).

Nukaldinęs grašio vertės monetą, Žygimantas Senasis baigė Kazimiero ir Aleksandro pradėtą LDK pinigų

reformą, pagrįstą dešimtaine skaičiavimo sistema (žr. 6 lent.). Šis gras pakeitė vidaus rinkoj praktiškai jau išnykusį (perkaltą į pusgrašius) Prahos grasį. Oficialus lietuviškų ir Prahos grašių tarpusavio kursas buvo 140:100 [39].

Aleksandro ir Žygimanto Senojo monetų pagrindinė žaliava vis dėlto buvo lietuviškosios kapos, todėl šalia dešimtainės skaičiavimo sistemos LDK dar buvo vartojama ir kita skaičiavimo sistema, pagrįsta plačiai paplitusio Prahos grašio santykiu su lietuviškąja didžiąja kapa: 60 Prahos grašių lygu 1 kapei (žr. 7 lent.) [39].

Tokia mišri pinigų skaičiavimo sistema su kai kuriais neesminiais pakeitimais išliko per visą savarankiškos LDK egzistavimo laiką, taip pat po Liublino 1569 m. unijos, iki XVIII a. pabaigoje įvykusių Lietuvos ir Lenkijos valstybės padalinimų.


6 lentelė. Aleksandro ir Žygimanto Senojo dešimtainė pinigų sistema

Grašis	Pusgras	Denaras
100	200	1000
50	100	500
1	2	10
	1	5

7 lentelė. Šešiasdešimtainė (kapinė) skaičiavimo sistema

Kapos dalis	Monetų kiekis		
	Grašių	Pusgrašių	Denarų
1	60	120	600
1/2	30	60	300
1/3	20	40	200
1/4	15	30	150
1/5	12	24	120
1/6	10	20	100
1/10	6	12	60
1/12	5	10	50
1/15	4	8	40
1/20	3	6	30
1/30	2	4	20
1/60	1	2	10

ŽYGIMANTAS SENASIS
1506 - 1544 m.

 - Gedimino stulpai (Gediminaičių dinastijos herbas)

8 lentelė. Žygimanto Senojo monetų emisijų chronologija

Metai	Monetos pavadinimas	
	Pusgrašis	Grašis
1508	*	
1509	*	
1510	*	
1511	*	
1512	*	
1513	*	
1514	*	
1515	*	
1516	*	
1517	*	
1518	*	
1519	*	
1520	*	
1521	*	
1522	*	
1523	*	
1524	*	
1525	*	
1526	*	
1527	*	
1528	*	
1529	*	
1535		*
1536		*

9 lentelė. Žygimanto Senojo monetų metrologiniai duomenys

Moneta	Masė, g	Praba, lotai*	Sidabro kiekis, g	Nukaldinta monetų iš vienos Krokuvos markės (197, 68g)	
				ligatūrinės	sidabro
Pusgrašis	1,29	6	0,483	153,6	409,6
Grašis	2,57	6	0,965	76,8	204,8

10 lentelė. Vilniaus monetų kalyklų administratoriai valdant Žygimantui Senajam

LDK Žemės išdininkas	Kalyklos valdytojas	Vyriausiasis pinigius
Bohušas Bohovitinovičius 1509 10 - 1509 11	Ulrichas Hozijus 1508 - 1529	
Abraomas Jezofovičius 1510 - 1519		
Bohušas Bohovitinovičius 1520 05 - 1530	Vilniaus vyskupas Jonas 1535 06 - 1536 05	Ulrichas Hozijus 1535 01-1535 02
Jonas Hornostajus 1530 - 1558 08		
		Motiejus Šilingas 1535 08 - 1536 05

* Lotinėje prabavimo sistemoje 16 lotų atitinka gryną sidabrą (žr. 43 lent.).

11 lentelė. Vilniaus monetų kalyklos ženklai Žygimanto Senojo monetose

Ženklas	Ženklo priklausomybė
V	Vilniaus kalyklos inicialas
	Pinigių, spaudų raižytojų ženklai
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"
	"

A

R

PUSGRAŠIS



- A. Vytis. Tarp dviejų ratelių legenda **MONETA SIGISMVNDI** ir metai.
 R. Erelis. Tarp dviejų ratelių legenda **MAGNI DVCIS LITVANIE**.

Vilniaus kalykla, 1508 - 1529 m., sidabras, skersmuo 18 - 20,5 mm, vid. masė 1,29 g, praba apie 375.



M2:1

A

R



M2:1

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
87	1508	✠ MONETA SIGISMVNDI ☉ 1508	✠ MAGNI DVCIS ☉ LITVANIE ☉	[955637]	R8	Šriftas gotiškas
88	"		LITVANIE	[K]		"
89	1509	✠ MONETA:SIGISMVNDI: 1509	✠ MAGNI:DVCIS: LITVANIE	[95222]		"
90	1509:		LITVANIE:	[95223]		"
91	1509		MAGNI DVCIS ☉ LITVANIE ☉	[954830]		"
92		✠ MONETA SIGISMVNDI ☉ 1509	✠ MAGNI DVCIS ☉ LITVANIE ☉	[95224]		"
93	1509 ☉		LITVANIE	[K]		"
94	1509		LITVANIE ☉	[957053]		"
95	1509		LITVANIE ☉☉	[95225]		"
96		✠ MONETA:SIGISMVNDI: 1509	✠ MAGNI DVCIS ☉ LITVANIE ☉	[9510050]		"
97	1509		✠ MAGNI DVCIS ☉ LITVANIE ☉	[K]		"
98	1509		"	[K]		"
99	1509:		✠ MAGNI:DVCIS: LITVANIE:	[K]		"

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
100		✠MONETA ◦SIGISMVNDI ◦ 1509	✠MAGNI ◦DVCIS ◦ LITVANIE	[110259]	—	Šriftas gotiškās
101	1510	✠MONETA §SIGISMVNDI § 1510	✠MAGNI §DVCIS § LITVANIE §	[95227]	—	"
102	"	"	LITVANIE ◦§	[K]		"
103	"	"	LITVANIE ◦§◦	[957055]		"
104	"	"	LITVANIE	[95228]		Šriftas gotiškās
105	"	"	✠MN §DVCIS: LITVANIE◦§◦ 1510	[113117]		Metai abiejose pusēsē; šriftas gotiškās Šriftas gotiškās
106	1510 §	"	✠MAGNI §DVCIS § LITVANIE	[9510051]		"
107	"	"	LITVANIE §	[957057]		"
108	"	"	LITVANIE ◦§◦	[957056]		"
109	1511	✠MONETA §SIGISMVNDI § 1511	✠MAGNI §DVCIS § LITVANIE §	[95230]	—	Šriftas gotiškās
110	"	"	LITANIE §	[K]		"
111	"	"	LITVANIE	[95232]		"
112	"	"	"	[9510053]		A - virš žirgo taškas; šriftas gotiškās
113	"	"	LITVANIE §	[K]		"
114	"	"	LITVANIE ◦§◦	[9510052]		"
115	1511 §	"	LITVANIE §	[95231]		"
116	"	"	LITVANIE	[957058]		"
117	1511 §	"	"	[110265]		"
118		✠MONETA SIGISMVNDI 1511	✠MAGNI DVCIS LITVANIE	[110263]		"
119	1151	"	-	[114120]		A-klaid. metai, šriftas gotiškās
120	1512	✠MONETA §SIGISMVNDI: 151Z	✠MAGNI §DVCIS § LITVANIE	[957062]	R5	Šriftas gotiškās
121	151Z §	"	LITVANIE ◦§◦	[K]		"

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
122	1513	✠MONETA:SIGISMVNDI: 1513	✠MAGNI:DVCIS: LITVANIE	[K]	R1	Šriftas gotiškās
123		SIGISMVNDI:	"	[95238]		"
124	1513	SIGISMVNDI ◦	LITVANIE:	[K]		"
125	1514	✠MONETA:SIGISMVNDI: 1514	✠MAGNI:DVCIS: LITVANIE:	[95245]	R1	"
126	"	"	LITVANIE:·	[95246]		"
127	"	"	DVCIS § LITVANIE ◦§◦	[9510056]		"
128	"	"	DVCIS: LITVANIE	[95243]		"
129	1514:	"	"	[95244]		"
130	"	"	LITVANIE:	[957064]		"
131	"	"	LITVANIE:·	[957065]		"
132	514	"	LITVANIE:	[K]		A - klaid. metai, šriftas gotiškās
133	1515	✠MONETA:SIGISMVNDI: 1515	✠MAGNI:DVCIS: LITVANIE ◦§	[95248]	R1	Šriftas gotiškās
134	1515:	"	LITVANIE:·	[ČDM]		"
135	"	"	LITVANIE:·	[ČDM]		"
136	1515	"	DVCIS § LITVANIE ◦§◦	[957066]		"
137	"	"	LITVANIE §	[K]		"
138		SIGIS:MVNDI:	DVCIS: LITVANIE:·	[K]		"
139	1515:	SIGISMVNDI:	DVCIS: LITVANIE	[95247]		"
140	"	"	LITVANIE §	[K]		"
141	"	"	DVCIS § LITVANIE ◦§◦	[9510057]		"

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
142		SIGISMVNDI ☉ 1515 ☉	DVCIS ° LITVANIE ☉	[9510058]	R1	Šriftas gotiškās
143		15151	-	[115]		A-kļaid. metāi, šriftas gotiškās
144	1516	✠ MONETA ☉ SIGISMVNDI ☉ 1516	✠ MAGNI ☉ DVCIS ☉ LITVANIE ° ☉	[957068, ČDM]	R7	Šriftas gotiškās
145	"	"	✠ MAGNI: DVCIS: LITVANIE	[K]		"
146		✠ MONETA: SIGISMVNDI: 1516	LITVANIE·	[K]		"
147	1517	✠ MONETA ☉ SIGISMVNDI ☉ 1517 ☉	✠ MAGNI ☉ DVCIS ☉ LITVANIE ☉	[957069]	R1	"
148	"	"	LITVANIE	[957071]		"
149	"	"	LITVANIE °	[957072]		"
150	"	"	LITVANIE ° ☉	[957070]		"
151		1517 ☉ °	LITVANIE ☉	[959322]		"
152		SIGISMVNDI 1517·	LITVANIE	[95251]		"
153		SIGISMVNDI ☉ 1517 °	LITVANIE ☉	[95250]		"
154		✠ MONETA ☉ SIGISMVNDI ☉ 1517	LITVANIE	[K]		"
155		✠ MONETA ☉ SIGISMVNDI ☉ 151 > ☉	"	[K]		"
156		SIGISMVNDI 1517 ☉	"	[1121517]		"
157		✠ ONETA ☉ SIGISMVNDI ☉ 1517 ☉	LITVANIE ☉	[K]		"
158		151A	-	[44589]		"
159		15TA	-	[116139]		"
160	1518	✠ MONETA: SIGISMVNDI ☉ 1518 ☉	✠ MAGNI: DVCIS: LITVANIE ☉	[9510060]	R1	"

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
161		✠ MONETA: SIGISMVNDI: 1518	LITVANIE·	[95253]	R1	Šriftas gotiškās
162	"	"	LITVANIE ° ☉	[95254]		"
163		SIGISMVND: 1518:	LITVANIE °	[K]		"
164		✠ MONA ☉ SIGISMVNDI 1518	LITVANIE ☉	[K]		"
165		1518 ☉	DVCIS ° LITVANIE ° ☉	[K]		"
166		✠ MONETA: SIGISMVNDI: 158:	LITVANIE:	[957073]		A-kļaid. metāi, šriftas gotiškās
167		✠ MONETA ☉ SIGISMVNDI ☉ 1518 ☉	✠ MAGNI ☉ DVCIS ☉ LITVANIE · ·	[K]		"
168		1518 °	LITVANIE ☉	[K]		"
169		✠ MONETA: SIGISMVNDI: 1518	✠ MAGNI: DVCIS: LITVANIE	[95252]		"
170		1518 ° ☉	DVCIS: LITVANIE:	[K]		"
171		158	-	[117]		A - kļaid. metāi
172		✠ MONETA SIGISMVNDI 1518	✠ MAGNI ° DVCIS ☉ LITVANIE	[9510061]		A - šriftas gotiškās, R - šriftas renesans.
173	"	"	✠ MAG ? DVCIS ☉ LITVANIE ☉	[ČDM]		"
174		✠ MONETA ☉ SIGISMVNDI ☉ 1518 ☉	✠ MAGNI: DVCIS: LITVANIE	[IEM]		A - šriftas renesans., R - šriftas gotiškās
175		-	-	[115]		A, R - šriftas renesans.
176	1519	✠ MONETA ☉ SIGISMVNDI ☉ 1519	✠ MAGNI : DVCIS: LITVANIE:	[115]	R1	A - šriftas gotiškās, R - šriftas renesans.
177		✠ MONETA ? SIGISMVNDI 1519	✠ MAGNI ? DVCIS ☉ LITVANIE ☉	[K]		A - šriftas renesans., R - šriftas gotiškās

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
178		✠ MONETA SIGISMVNDI 1519	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE °	[95256]	R1	A - šriftas renesans., R - šriftas gotiškās
179	"		LITVANIE °	[112108]		A - šriftas renesans., R - šriftas gotiškās
180	"		✠ MAGNI DVCIS LITVANIE	[IEM]		"
181		✠ MONETA SIGISMVNDI 1519	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE °	[9510062]		A,R - šriftas renesans.
182		1519 °	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE °	[95258]		"
183		✠ MONETA SIGISMVNDI 1519	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE :	[K]		"
184		1519 °	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE °	[95257]		"
185		✠ MONETA SIGISMVNDI 1519 °	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE °	[110279]		"
186		✠ MONETA SIGISMVNDI 1519 °	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE °	[955639]		"
187		✠ MONETA SIGISMVNDI 1519 °	"	[K]		"
188		✠ MONETA SIGISMVNDI 1519	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE °	[957074]		"
189		"	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE °	[K]		"
190		1519 °	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE °	[K]		"
191		1519 °	LITVANIE :	[957075]		"
192		✠ MONETA SIGISMVNDI 1519 °	"	[K]		"
193		✠ MONETA SIGISMVNDI 1519 °	MAGNI DVCIS LITVANIE :	[K]		"
194		519	-	[115145]		A-klaid. metāi, A,R - šriftas renes.

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
195		5191	-	[115146,113178]	R1	"
196		159:1	-	[115,116147]		"
197		159:1:	-	[117]		"
198		1520 ✠ MONETA SIGISMVNDI 1520	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE	[95259]	R1	A,R - šriftas renesans.
199		1520 °	LITVANIE °	[112109]		"
200		SIGISMVNDI 1520	LITVANIE °	[110280]		"
201		✠ MONETA SIGISMVNDI 1520	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE °	[K]		"
202		"	LITVANIE °	[95260]		"
203		"	LITVANIE °	[95261]		"
204		1520	LITVANIE °	[957076]		"
205		"	LITVANIE °	[959325]		"
206		"	LITVANIE °	[K]		"
207		1520	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE	[K]		A-klaid. metāi, A,R - šriftas renesans.
208		152	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE °	[44595,K]		"
209		✠ MONETA SIGISMVNDI 152	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE °	[K,113180]		"
210		SIGISMVNDI 1520 °	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE °	[K]		A,R - šriftas renesans.
211		SIGISMVNDI 1520	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE °	[K]		"
212		SIGISMVNDI 1520	LITVANIE °	[K]		"
213		SIGISMVNDI 1520 °	LITVANIE °	[K]		"
214		✠ MONETA SIGISMVNDI 520 °	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE °	[K]		A-klaid. metāi, A,R - šriftas renesans.

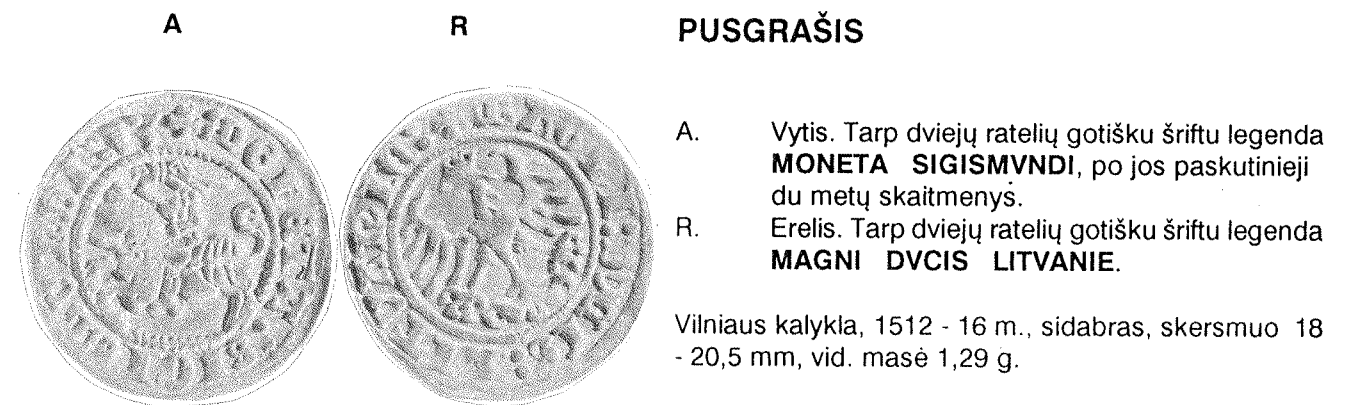
Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
215	15Z0	SIGISMVANDI	✠ MAGNI DVCIS? LITVANIE °°	[ČDM]	R1	A,R - šriftas renesans.
216	1521	✠ MONETA SIGISMVNDI ° 15Z1 °	✠ MAGNI DVCIS LITVANIE	[112110]	R2	"
217		✠ MONEA SIGISMVNDI ° 15Z1 °	"	[95262]		"
218		✠ MONETA SIGISMVNDI ° 15Z1 °	LITVANIE °°°	[110282]		"
219	15Z1		LITVANIE °°°	[957079]		"
220	15Z1:	SIGISVND °	DVCISLITVANIE:	[K]		"
221	15Z1 °	SIGISMVNDI	LITVANIE °°°	[K]		"
222	15Z1 °	SIGISMVNIE °	✠ MAGNI DVCIS ° LITVANIE °	[K]		"
223	15Z1	SIGISMVNDI °	LITVANIE °	[K]		"
224	"		LITANIE °	[957078]		"
225	"		LITVANIE	[K]		"
226	15Z1	SIGISMVANDI °	"	[9510064]		"
227	15Z1 °	SIGISMVNDI	LITVANIE °	[K]		"
228	15Z1 °	SIGISMVNDI	LITVANIE °	[957077]		"
229	15Z1		"	[959326]		"
230	15Z1	SIGISMVANDI °	"	[113184]		"
231		MONETA SIGISMVNDI ° 15Z1 °°°	"	[9510063]		"
232		✠ MONETA SIGISMVNIDI ° 15Z1	✠ MAGNI DVCIS ° LITVANIE °	[K]		"

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
233		?5Z1?	-	[116153]	R2	A - kļaidīgi metai
234		-	LITVANDIE	[116152]		A,R - šriftas renesans.
235		-	DVCISLITVANDIE	[116152]		"
236	1522	✠ MONETA SIGISMVNDI ° 15ZZ °	✠ MAGNI DVCIS ° LITVANIE °	[95263]	R1	"
237	"		LITVANIE °°°	[K]		"
238	15ZZ		LITVANIE °	[9510065]		"
239	"		LITVANIE °°°	[957080]		"
240	5ZZ	SIGISMVNDI °	"	[957081]		A-kļaid. metai, A,R - šriftas renesans.
241	"		LITVANIE °	[K]		"
242	5ZZ °		"	[959327]		"
243		✠ MONETA °°° SIGISMVNDI ° 15ZZ1	"	[K]		"
244		-	✠ MAGI DVCIS ° LITVANIE	[116158]		"
245	1523	✠ MONETA SIGISMVNDI ° 15Z3	✠ MAGNI DVCIS ° LITVANIE °	[9510066,113185]	R1	A,R - šriftas renesans.
246	"		LITVANIE °°	[K]		"
247	1523		LITVANIE	[957082]		"
248	15Z3	SIGISMVNDI	LITVANIE °	[95265]		"
249	51Z3 °	SIGISMVNDI °	LITVANIE	[K]		A-kļaid. metai, A,R - šriftas renesans.
250		✠ MONETA SIGISMVNDI ° 51Z ³ °	✠ MAGNI DVCIS ° LITVANIE	[K]		"
251	12Z3 °		LITVANIE °	[114177]		"
252	15Z3 °	SIGISMVND °	✠ MAGNI DVCIS ° LITVANDIE °	[116160]		A,R - šriftas renesans.
253	1524	✠ MONETA SIGISMVNDI ° 15Z4	✠ MAGNI DVCIS ° LITVANIE °	[95266]	R2	"

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
254	"		LITVANIE	[110284]	R2	"
255	15Z4°		"	[9510067]		"
256	5Z† :		LITVANIE :	[9510068]		A-klaid. metai, A,R-šrift. renes.
257	15Z†		✠MAGNI :DVCIS : LITVANIE	[K]		A,R - šriftas renesans
258	15Z†		✠MAGNI :DVCIS : LITVANIE :°	[K]		"
259	15Z†	SIGIS :MVNDI :	LITVANIE	[K]		"
260	15Z4 :	SIGISMVNDI :	✠MAGNI :DVCIS : LITVANIE	[K]		R - šriftas got., A - šriftas renesans.
261	55Z4 :		"	[K]		A-klaid. metai, A,R-šrift. renes.
262	"		✠MAGNI DVCIS : LITVANIE :	[110283]		A,R - šriftas renesans.
263	1525	✠MONETA :SIGISMVNDI : 15Z5	✠MAGNI :DVCIS : LITVANIE	[95268]	R3	"
264	"		LITVANIE	[110285]		"
265	"		LITVA :NIE :	[K]		"
266	"		LITVANIE :	[K,113187]		"
267	15Z5 °		"	[959328]		"
268	15Z5		✠MAGNI :DVCIS : LITVANIE :	[ČDM]		"
269	1526	✠MONETA :SIGISMVNDI : 15Z6	✠MAGNI :DVCIS : LITVANIE :	[95272]	R3	"
270	"		LITVANIE	[957083,113188]		"
271		✠MONETA °SIGISMVNDI ° 15Z6	✠MAGNI :DVCIS : LITVANIE ?	[K]		"
272	1527	✠MONETA :SIGISMVNDI : 15ZΛ	✠MAGNI :DVCIS : LITVANIE :	[95279]	R3	"
273	"		LITVANIE	[K]		"

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
274	"		LITVANIE °°°	[95280]	R3	A, R - šriftas renesans.
275	15ZΛ :		LITVANIE :	[959330]		"
276	15Λ :		LITVANIE °°°	[955640]		A - klaid. metai, A,R-šrift. renes.
277	15V :	SIGISMVNDI	"	[ČDM]		"
278	15ΣV	SIGISMVNDI :	LITVANIE	[95281]		"
279	15ZΛ		✠MAGNI :DVCIS : LITVANIE	[110286]		A, R - šriftas renesans.
280		✠MONETA :SIGISMVNDI ? 15ΣV	LITVANIE :	[K]		A - klaid. metai, A, R - šriftas renesans.
281	15ΣV	SIGISMVNDI :	✠MAGNI :DVCIS : LITVANIE :	[K]		"
282		✠MONETA :SIGISMVANDI : 15ZΛ	✠MAGNI :DVCIS : LITVANDIE	[957084]		A, R - šriftas renesans.
283	151ZΛ	SIGISMVNDI :	✠MAGNI :DVCIS : LITVANIE :	[95235]		A - klaid. metai, A, R - šriftas renesans.
284		✠MONETA :SIGISMVNDI 15ΣV	LITVMANIE	[K]		"
285		✠MONETA :SIGISMVNDI : 15ZΛ	✠MAGNI :DVCIS : LITVANIE	[K]		A, R - šriftas renesans.
286	15ZV		-	[116169]		A - klaidingi metai
287	10ZΛ		-	[116170]		"
288	1528	✠MONETA :SIGISMVNDI : 15Z8	✠MAGNI :DVCIS : LITVANIE :	[K]	R3	A, R - šriftas renesans.
289	"		✠MAGNI '1 :DVCIS : LITVANIE	[K]		"
290	"		✠MAGNI :DVCIS : LITVANIE	[K]		"

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
291		✠ MONETA Ꝣ SIGISMVNDI Ꝣ 15Z8 Ꝣ	DVCIS Ꝣ LITVANIE	[K]	R3	A, R-šriftas renesans.
292		✠ MONETA Ꝣ SIGISMVNDI Ꝣ 15Z8 Ꝣ	DVCIS Ꝣ LITVANIE Ꝣ	[K, ČDM]		"
293		"	LITVANIE	[954833]		"
294		"	DVCIS LITVANIE Ꝣ	[K]		"
295		✠ MONETA Ꝣ SIGISMVNDI 15Z8	DVCIS Ꝣ LITVANIE Ꝣ	[K]		"
296		15Z8 Ꝣ	✠ MAGNI Ꝣ DVCIS Ꝣ LITANNIE Ꝣ	[K]		"
297		"	✠ MAGNI Ꝣ DVCIS Ꝣ LITVANIE Ꝣ	[K]		"
298		✠ MONEA Ꝣ SIGISMVNDI Ꝣ 15Z8?	DVTVANIE Ꝣ	[116173]		"



Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
299	1512	✠ MONETA Ꝣ SIGISMVNDI Ꝣ 1Z Ꝣ	✠ MAGNI Ꝣ DVCIS Ꝣ LITVANIE Ꝣ	[95233]	-	
300	"		LITVANIE	[957059]		
301	"		LITVANE	[K]		
302	"		LITVANIE Ꝣ	[959319]		
303	"		LITVANIE Ꝣ	[K]		
304	"		LITVANIE Ꝣ	[K]		
305		1Z Ꝣ	LITVANIE	[957061]		
306	"		LITVANIE Ꝣ	[K]		
307		1Z	LITVANIE	[1181083]		
308	"		LITVANIE Ꝣ	[K]		
309	"		LITVANIE.	[95234]		
310	"		LITVANIE Ꝣ	[957060]		
311		1Z Ꝣ	"	[K]		
312		1Z Ꝣ	LITVANIE	[110267]		
313	"		LITVANIE:	[112103]		

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
314		SIGISMVNDI: 1Z:·	DVCIS: LITVANIE:·	[955638]	—	
315		✠MONETA:SIGISMVNDI: Z1	✠MAGNI:DVCIS· LITVANIE	[113183, 116129]		A - klaidingi metai
316	1513	✠MONETA:SIGISMVNDI:⊗ 13 ⊗	✠MAGNI:⊗DVCIS ⊗ LITVANIE ⊗	[95239]	—	
317		13 ⊗°	"	[K]		
318		13 ⊗°°	"	[95240]		
319		13	LITVANIE ⊗°	[95241]		
320		13 ⊗	"	[95242]		
321		✠MONETA:SIGISMVNDI: 13	✠MAGNI:DVCIS: LITVANIE	[95236]	—	
322		13:	LITVANIE ⊗	[95237]		
323		13	DVCIS ⊗ LITVANIE ⊗	[957063]		
324		13	DVCIS· LITVANIE	[K]		
325		1 ° 3 °	DVCIS ⊗ LITVANIE ⊗	[9510054]		
326		SIGISMVNDI ⊗ 13 ⊗°°	DVCIS: LITVANIE	[9510055]		
327		"	LITVANIE ⊗	[K]		
328		✠MONETA:SIGISMVNDI: 13 ⊗	LITVANIE ⊗°°	[112104]		
329		SIGISMVNDI:⊗ 13 ⊗	DVCIS ° LITVANIE °°°	[K]		
330		" ⊗	DVCIS ⊗ LITVANIE ⊗°	[K]		
331	1515	✠MONETA:SIGISMVNDI:⊗ 15 ⊗	✠MAGNI:⊗DVCIS:⊗ LITVANIE:	[115]	R5	
332	1516	✠MONETA:SIGISMVNDI:⊗ 16 ⊗	✠MAGNI:⊗DVCIS:⊗ LITVANIE ⊗	[957067]	R1	

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
333	"		LITVANIE	[95249]	R1	
334	"		LITVANIE °°°	[K]		
335	16		LITVANIE	[959321]		
336	"		LITVANIE ⊗	[K]		
337	"		"	[9510059]		Virš ir po žirgu ratelis
338	"		"	[K]		Virš žirgo ratelis
339	"		LITVNIE °°°	[K]		Po žirgu ratelis
340	"		LITVANIE °°°	[K]		"
341	16	SIGISMVNDI °	LITVANIE ⊗	[K]		



PUSGRAŠIS

- A. Vytis, po juo raidė V. Tarp dviejų ratelių renesansiniu šriftu legenda **MONETA SIGISMVNDI**, metai.
- R. Erelis. Tarp dviejų ratelių renesansiniu šriftu legenda **MAGNI DVCIS LITVANIE**.

Vilniaus kalykla, 1528 - 29 m., sidabras, skersmuo 18 - 20,5 mm, vid. masė 1,3 g, praba apie 375.

M2:1

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn
342	1528	✠ MONETA § SIGISMVNDI § 1528 §	✠ MAGNI § DVCIS § LITVANIE	[K]	R4
343	"	V	✠ MAGNI § DVCIS § LITVANIE §	[ČDM]	
344	"	"	✠ MAGNI § DVCIS § DVTVANIE §	[95288]	
345		✠ MONETA § SIGISMVNDI § 1528 §	LITVANIE:	[952563]	
346		✠ MOHEA § SIGISMVNDI § 1528 §	✠ MAGNI § DVCIS § LITVANIE	[954833]	
347		✠ MOHETA § SIGISMVNDI § 1528 °	LITVANIE §	[959331]	
348		✠ MOHEA § SIGISMVNDI § 1528 §	LITVANIE	[119218]	
349	1529	✠ MONETA § SIGISMVNDI § 1529	✠ MAGNI § DVCIS § LITVANIE §	[95294]	R5
350		✠ MOHETA § SIGISMVNDI § 1529	LITVANIE	[959333]	
351		SIGISMVNDI § 1529	LITVANIE	[ČDM]	
352		✠ MONETA § SIGISMVNDI § 1529	✠ MAGNI § DVCIS § LITVANIE	[ČDM]	
353	"	"	LITVANIE §	[ČDM]	
354	"	"	✠ MAGNI § DVCIS § LITVANIE §	[ČDM]	
84					





GRAŠIS



- A. Erelis. Tarp dviejų ratelių legenda **SIGISMVNDVS P(rimus) REX PO(loniae) M(agnus) D(ucis) LITVANIE**.
- R. Vytis, po juo 1535 metai. Apačioje, ant skydo, Gedimino stulpai. Tarp dviejų ratelių legenda **MONETA MAGNI DVCATVS LITVANI(ae)**.

Vilniaus kalykla, 1535 m., sidabras, skersmuo 25 - 27 mm, vid. masė 2,57 g, praba apie 375.

M1:1

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
355	1535	SIGISMVNDVS*P*REX* PO*M*D*LITVANIE ✠	MONETA* MAG - NI* DVCATV*LITVAN ✠	[K]	R3	R -
356		REX PO*M*D*LITVANIE ✠	MAG - NI - DVCATVS*LITVAN ✠	[ČDM]		"
357		SIGISMVNDVS>P>REX> PO>M>D>LITVANIE<	MONETA>MAGNI> DV - CATVS>LITVA ✠	[K]		"
358		SIGISMVN*P*REX* PO*M*D*LITVANI ✠	MAG* DV - CATV*LITVAN.*	[K]		"

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
359		SIGISMVH DVS * P * REX PO * M * D * LITVAI I ✱	МОНЕТА * МАГНИ * D - VCATVS * LITVA ✱ 15 - 35	[K,39]	R3	"
360		PO S M S D S LITVAI I E S	LITVAI I ✱	[K]		"
361		PO * M * D * LITVAI I E *	LITVAI I ✱ 15 - 35	[ČDM]		"
362		LITVAI I E ✱	"	[ČDM]		"
363		REX PO * M * D * LITVAI I E ✱	"	[ČDM]		"
364		LITVAI I E *	LITVAI I ✱ 15 - 35	[ČDM]		"
365		SIGISMVH DVS P REX PO M D LITVAI I E	LITVAI I ✱ 15 - 35	[ČDM]		"
366		SIGISMVH DVS P P REX P PO P M D P LITVAI I E ✱	МОНЕТА * МАГНИ * D - VCATVS * LITVAI I P 15 - 35	[954866]		
367		SIGISMVH DVS P REX PO M D LITVAI I E ✱	D - VCATVS * LITVAI I P 15 - 35	[9510077]		
368		SIGISMVH DVS S P S REX S PO S M S D S LITVAI I E S	МОНЕТА P * МАГНИ P * D - VCATVS P * LITVAI I P * 15 - 35	[ČDM]	R	
369		SIGISMVNDVS P P REX P PO P M D P LITVAN P	МОНЕТА P * МАГНИ P * DVCATVS P * LITVAN P * 15 - 35	[959347,39]	R	
370		LITVA P	"	[9510078]		"
371		LIT P	MAGN - I P DVCATVS P LITV P	[12055]		"
372		"	LIT P	[12054]		"
373		LITVA P	MAGNI P P DVCATVS P LITVAN P * 15 - 35	[K]		"
374		SIGISMVNDVS P P REX P PO P M D P LITVA P P ✱	MAGNI P P DVCATVS P LITVANI P * 15 - 35	[K]		"

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
375		LITVA ✱	МОНЕТА P * МАГНИ P P DVCATVS P LITVANI P * 15 - 35	[K]	R3	
376		P P REX P PO M D P LITVAI I E ✱	МОНЕТА P * МАГНИ P * DVCATVS P LITVAI I P * 15 - 35	[K]		
377		SIGISMVNDVS P P REX P PO P M D P LITVAN P	МОНЕТА P * МАГНИ P * DV - CATVS P LITVAN P P 15 - 35	[954867]		
378		LITVAN P	D - VCATVS P LITVAN P * 15 - 35	[K]		

A



GRAŠIS

- A. Erelis. Tarp dviejų ratelių legenda
SIGISMVNDVS P(rimus) **REX PO**(loniae)
M(agnus) **D**(ucis) **LITVANI**(ae).
- R. Vytis, po juo raidė **A***, žemiau **1535** metai.
Apačioje, ant skydo, Gedimino stulpai. Tarp
dviejų ratelių legenda **MONETA MAGNI**
DVCATVS LITVA(niae).

Vilniaus kalykla, 1535 m., sidabras, skersmuo 26 mm,
masė 2,56 g, praba apie 375.

R



M2:1

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn
379	1535	SIGISVNDVS P REX PO M D LITVANI	MONETA MAGNI DV - CATVS LITVA? ^ ·1·5·3·5·	[K]	R6

* A - August (lot.) - rugpjūtis.

GRAŠIS

A



- A. Erelis. Tarp dviejų ratelių legenda
SIGISMVNDVS P(rimus) **REX PO**(loniae)
M(agnus) **D**(ucis) **LITVA**(niae).
- R. Vytis, po juo raidė **S***, žemiau **1535** metai.
Apačioje, ant skydo, Gedimino stulpai. Tarp
dviejų ratelių legenda **MONETA MAGNI**
DVCATVS LITVAN(iae).

Vilniaus kalykla, 1535 m., sidabras, skersmuo 25 - 27
mm, vid. masė 2,57 g, praba apie 375.

R



M2:1

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn
380	1535	SIGISMVNDVS P REX PO M D LITVA	MONETA MAGNI D - VCATVS LITVAN S ·1·5· - ·3·5·	[K]	R5
381		SIGISMVNDVS·P·REX· PO·M·D LITVA	MONETA MAGNI D - VCATVS LITVA S ·15 - ·3·5·	[957102]	

* S - September (lot.) - rugsėjis.

A

R

GRAŠIS



- A. Erelis. Tarp dviejų ratelių legenda
SIGISMVNDVS P(rimus) **REX PO**(loniae)
M(agnus) **D**(ucis) **LITVA**(niae).
R. Vytis, po juo raidė **N***, žemiau **1535** metai.
Apačioje, ant skydo, Gedimino stulpai. Tarp
dviejų ratelių legenda **MONETA MAGNI**
DVCATVS LITV(aniae).

Vilniaus kalykla, 1535 m., sidabras, skersmuo 25 - 27
mm, vid. masė 2,57 g, praba apie 375.

M1:1

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
382	1535	SIGISMVNDVS·P·REX· PO·M·D ▽ LITVA	MONETA·MAGNI· - DVCATVS ▽ LIT N 15 - 35	[955645]	R4	R -
383		D·LITV	DVCATVS·LI	[95349]		R -
384		SIGISMVNDVS·P·REX PO·M·D ▽ LITVA	MONETA·MAGN - DVCATVS·LIT	[ČDM]		"
385	"		MONETA ▽ MAGNI ▽ - DVCATVS ▲ LI	[K]		"
386		SIGISMVNDVS ▽ P ▽ REX ▽ PO ▽ M ▽ D ▽ LITV	"	[K]		"
387	"		LIT	[K]		"
388	"		MAGN - I ▽ DVCATVS ▽ LI	[39,K]		"
389		LITVA	LIT	[ČDM]		"
390	"		MONETA ▲ MAGNI ▲ - DVCATVS ▲ LITV	[K]		"
391		LITV	"	[K,ČDM]		"
392		SIGISMVNDVS ▲ P ▲ REX ▲ P ▲ M ▲ D ▲ L ▲	MAGNI - DVCATVS ▲ LITV ▲	[K]		R -

* N - November (lot.) - lapkritis.

A

R

GRAŠIS

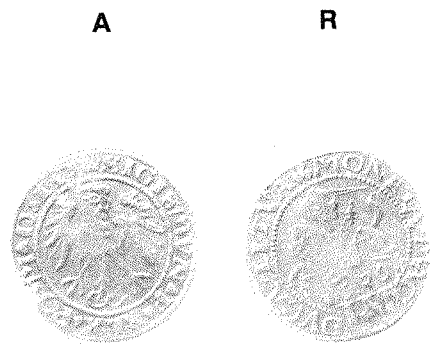


- A. Erelis. Tarp dviejų ratelių legenda
SIGISMVN(dus) **P**(rimus) **REX PO**(loniae)
M(agnus) **D**(ux) **LITVA**(ni).
R. Vytis, po juo **1536** metai. Apačioje, ant skydo,
Gedimino stulpai. Tarp dviejų ratelių legenda
MONETA MAGN(i) DVCA(tus) **LITVAN**(iae).

Vilniaus kalykla, 1536 m., sidabras, skersmuo 25 - 27
mm, vid. masė 2,57 g, praba apie 375.

M1:1

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
393	1536	SIGISMVN ▲ P ▲ REX ▲ PO ▲ M ▲ D ▲ LITV ▲	MONETA ▲ MAG ▲ - DVCA ▲ LITVAN ▲ 15 - 36	[95365,K]	R4	R -
394		SIGISMVNDVS·P·REX· PO·M·D ▽ LIT	"	[954872]		"
395		SIGISMVNDVS+P·REX· PO·M·D ▽ LIT	"	[12065]		"
396		SIGISMVN·P·REX· PO·M·D·LIT	MAG ▲ - DVCA ▲ LITVA ·15·36·	[ČDM]		R -
397		LIT	·1·5·3·6·	[K]		"
398		SIGISMVN ▲ P ▲ REX ▲ PO ▲ M ▲ D ▲ LITVA ▲	MONETA·MAGN - DVCA·LITVA ▲	[ČDM]		"



GRAŠIS

A. Erelis. Tarp dviejų ratelių legenda **SIGISMVN**(dus) **P**(rimus) **REX PO**(loniae) **M**(agnus) **D**(ux) **LITVA**(niae).
 R. Vytis, po juo 1536 metai. Apačioje Gedimino stulpai. Tarp dviejų ratelių legenda **MONETA MAGNI DVCA**(tus) **LITVA**(niae).

Vilniaus kalykla, 1536 m., sidabras, skersmuo 25 - 27 mm, vid. masė 2,57 g, praba apie 375.

M1:1

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
399	1536	SIGISMVN ♣ P ♣ REX ♣ PO ♣ M ♣ D ♣ LIT ♣	MONETA-MAG DVCA-LITVA ·1·5·36·	[954873]	R3	
400		SIGISMVN ▲ P ▲ RLX ▲ PO ▲ M ▲ D ▲ LIT	LITVA 1·5·36	[K]		R-Erelis karūna įterpta į legendą
401		LIT ♣	MONETA-MAGNI- DVCA-LITV- 15·36	[K]		
402		SIGISMVN ♣ P ♣ REX ♣ PO ♣ M ♣ D ♣ LIT	"	[K]		
403		SIGISMVN × P × REX × PO × M × D × LITVA	"	[K]		
404		SIGISMVN·P·REX· PO·M·D·LITVA·	"	[K]		
405		LIT ♣	MONETA ♣ MAG - DVCA ♣ LITVA 15 - 36	[K]		
406		LITVA ..	MAGNI - DVCA ♣ LITVA 15 - 36	[959350]		
407		LITVA.:	15 ▲ 36	[113173]		
408	"	"	MAGNI-? DVCA?LITVA 15-36	[IEM]		



GRAŠIS































A. Erelis. Tarp dviejų ratelių legenda **SIGISMVN**(dus) **P**(rimus) **REX PO**(loniae) **M**(agnus) **D**(ucis) **LITVA**(niae).
 R. Vytis, po juo raidė I*, žemiau 1536 metai. Apačioje Gedimino stulpai. Tarp dviejų ratelių legenda **MONETA MAG**(ni) **DVCA**(tus) **LITVA**(niae).

Vilniaus kalykla, 1536 m., sidabras, skersmuo 25 - 27 mm, vid. masė 2,57 g, praba apie 375.

M1:1

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
409	1536	SIGISMVN×P×REX× PO×M×D×LITV ♣	MONETA×MAG× DVCA×LITVA 1536	[954875]	R4	
410		LIT××	"	[39,K]		
411		LITV ♣	LITV 1536	[K]		
412		SIGISMVN·P·REX· PO·M·D·LITVA	MAG - x DVCA×LITVA 1536	[K]		
413		LITVA.:	MONETA-MAG - DVCA-LITV 1·5·36	[ČDM]		

* I - *Januarius, Juni (lot.) - sausis, birželis.*

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
414		SIGISMVN·P×REX× PO×M×D×LITV·	LITVA  1·5·3·6·	[957108]	R4	
415		P·REX· PO·M·D·LITV·:	·1·5·3·6·	[K]		
416		LIT 	MONETA  MAG - DVCA  LITVA  ·1·5·36	[K]		
417		SIGISMVN  P  REX  PO  M  D  LITV 	"	[39]		
418		LITVA 	"	[K]		
419		SIGISMVN·P·REX· PO·M·D·LITV·.	MONETA  MA - G  DVCA  LIT  1536	[K]		
420		SIGISMV× P×REX× PO×M×D×LIT?	MONETAMAG - x DVCA×LITVA  15  36	[K]		
421	"	"	MONETA x MAG - DVCA  LITVA  15  36	[K]		A - abipus Erelio uodegos po tašką
422		SIGISMVN  P  REX PO  M  D  LIT 	MONETA·MAG·- DVCA·LITVA  ·1·5·3·6·	[ČDM]		R - Erelio karūna įterpta į legendą
423		LIT 	"	[ČDM]		

A

R































GRAŠIS



- A. Erelis. Tarp dviejų ratelių legenda
SIGISMVN(dus) **P**(rimus) **REX** **PO**(loniae)
M(agnus) **D**(ucis) **LITVA**(niae).
- R. Vytis, po juo raidė **F***, žemiau **1536** metai.
Apačioje Gedimino stulpai. Tarp dviejų ratelių
legenda **MONETA** **MAG**(ni) **DVCA**(tus)
LITVA(niae).

Vilniaus kalykla, 1536 m., sidabras, skersmuo 25 - 27
mm, masė 2,57 g, praba apie 375.

M1:1

Nr.	Metai	A	R	Inf. š.	Rn	Pastabos
424	1536	SIGISMV  P  REX  PO  M  D  LIT 	MONETA  MAG - DVCA  LITVA  F 1536	[95366, ČDM]	R3	
425		LITV 	"	[K]		
426		LITVA 	"	[ČDM]		
427		SIGISMV  P  REX  PO  M  D  LIT 	"	[955650]		
428		SIGISMV  P  REX  PO  M  D  LIT 	"	[K]		A - Erelio karūna įterpta į legendą
429		SIGISMV× P×REX× PO×M×D×LITV 	F ·1·5·3·6·	[954874]		
430		M  D  LIT 	"	[959351]		

* F - Februarius (lot.) - vasaris.